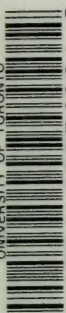

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00254661 2

Sadurni, Albert
Balmes

B
4568
B24S32

ALBERT SADURNÍ y JOAQUIM VILAPLANA

BALMES

APUNTAMENTS BIOGRÁFICS

SEGUIES D'UN ESBOÇ DE

ICONOGRAFÍA

v

BIBLIOGRAFÍA

VICH

IMPREMTA Y LLIBRERÍA DE LL. ANGLADA

1910

ALBERT SADURNÍ y JOAQUIM VILAPLANA

BALMES

APUNTAMENTS BIOGRÁFICS

SEGUITS D'UN ESBOÇ DE

ICONOGRAFÍA

y

BIBLIOGRAFÍA

VICH

IMPRESA Y LIBRERÍA DE LL. ANGLADA

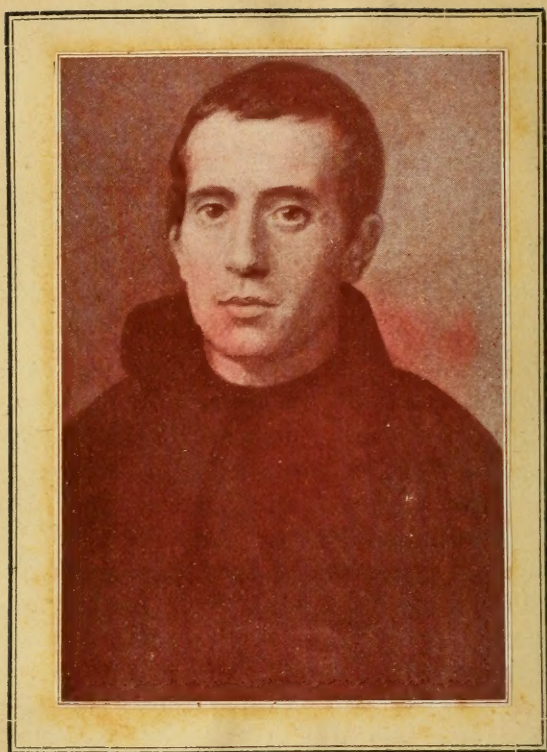
1910

B
4568
B24532

«Al ilustre apologista, al sabio que sin ostentación y sin haber de buscar lejos de su patria auxilios exteriores se formó en la soledad de una desconocida biblioteca, el primero que desvaneció las preenciones literarias que existían en España contra Cataluña, en Europa contra España; al que supo unir la ciencia tradicional con los conocimientos modernos y que según una expresión que Fontenelle aplicó á Leibnitz y que él se complacía en recordar **«ménait de front toutes les sciencies.»**

(Milá y Fontanals a M. Galadies.)

VERDADER RETRAT
DEL DR. D. JAUME BALMES

1810—1848

PREFACI

Després de la autobiografia *Vindicación Personal*, que l'eminent Filòsof deixà entre'ls seus *Escritos Polítics*, les dos biografies més conegudes que han servit de base a tots els estudis posteriors son: la *Vida*, de D. Benet García de los Santos, y la *Noticia*, de D. Bonaventura de Córdoba.

La del primer, quin esquema fou aprovat pel mateix Balme poch temps avans de morir, dedica preferent amplitud a la part crítica y expositiva bibliogràfica, mentres que la del Sr. Córdoba,—qui feu un viatge exprés a Vich per adquirir dades y copia la majoria dels continguts en l'obra del Sr. Soler,—es mes rica en minuciositats biogràfiques: com abdues son agotades y contenen certes inexactituts, s'han publicat ulteriorment un sens nombre de ben estimables treballs, alguns d'ells de mèrit excepcional, com l'obra del francès A. de Blanche-Raffin (1849) y la del Sr. N. Roure (1910).

Ab tot creyem, com aquest últim señor, que la biografia definitiva den Balme encare está pera escriurer. Vetaquí la rahó que'ns anima a fer sortir aquests modestíssims *Apuntaments*; en ells hem fet un resum dels principals dades biogràfics publicats, pera intercalarhi qualque nota inédita trobada en l'arxiu del que fou D. Manel Galadíes, íntim amich den Balme, sobretot durant la

seva primera joventut, la menys coneguda y a la que nosaltres ens referim principalment. Per aixó ens abstenim de crítiques extenses y catálechs de judicis sobre unes obres famoses que ja tenen el seu lloch y son estimades a tota biblioteca.

Un nou detall, una fetxa inconeguda que en el seu día pugui servir al que's vegi capás d'escriurer la verdadera biografia; y's veurá amplement recompensat el nostre humilíssim treball.

A. S.

VICH—2 Setembre—1910.

ADVERTENCIA.—Per motius que no cal explicar, aquesta obra ha hagut de sortir ab moltes errades que'l bon sentit del lector sabrá esmenar fácilmente,

I

Tots els homes grans y virtuosos
han tingut mares virtuosos.
(Biografia de Silvio Pellico).

Era l'any 1810.

Semblava que ab la mort del P. Gallissà—el famós bibliotecari de Ferrara qui feya temps havia deixat les esplanades del Pó y les llacunes de Comachio pera reveurer el Montseny y residir á Vich, la seva estimada patria—s'anava á trencar aquella gloriosa cadena de vigatans ilustres que un temps feu apellidar á Vicus Ausonae «Empori de la Ciencia d'una y altre banda dels Pirineus.»

Es que'l mon no s'adonava encare d'un altre providencial disegni: vora mateix de la casa ahont vivia aquell docte Jesuita, y precisament el dia 28 d'Agost que l'iglesia celebra la festivitats del gran Doctor, Sant Agusti, ja hi havia nascut el célebre Balmes, el destinat á ser un dels doctors més savis del sigle XIX.

Balmes nasqué á una casa d'humil aspecte, estreta y fonda, situada á un reconet que fa l'entrada

al vell carrer dels argenters. (1) Aquest era'l domicili dels seus pares, els honrats menestrals Jaume Balmes, negociant de pells y blondes, qui tenia ademés una petita industria al carrer de les Adoberies, la seva esposa Teresa Urpiá, dedicada als quefers de la casa y'ls seus fills Miquel y Magdalena. (2) Aquesta familia rebé al nou infant ab visibles mostres de satisfacció (3) y s'apressá el mateix dia á portarlo al Vice-dómer de la Seu en quines fons baptismals fou batejat ab els noms de Jaume Lluciá y Anton. Un mes després, aproximadament, era confirmat pel Sr. Bisbe Veyán al Saló de Sínodes del Palau Episcopal.

El comerciant Balmes, quant no estava ocupat tot el dia ab el seu treball, sovint anava á Castella per motius del negoci, axís es que á la seva muller confiaba casi per complert la primera educació dels fills.

Teresa Urpiá era una bona dona, viva y aixerrida, en extrem pietosa y de ferma voluntat, quin mes bell ideal era «que els seus noys lluhissen y

(1) Aquesta casa, avuy propietat de D. J. Riera (a) Bilada, portaba allavors el núm. 97 que sucesivament s'ha cambiat en 58 y 38 (actual), y tant se pot comptar al carrer dels Argenters com á la Plassa Major. Ab tot quan en Balmes era nen deuria preferir aixó últim, ja que—segons el Dr. D. J. Lladó—ho dexá escrit á la 1.ª plana del libre «Espíritu de la Biblia... por el Abat Martin»: *Hic liber pertinet ad usum Jacobi Balmas scholastici nati et commorantis in platea Vicenci.*

(2) Segons el libre de Batismes existent al arxiu parroquial de la Seu el matrimoni Balmes—Urpiá tingué fins á 11 fills desde 1803 á 1824. En Jaume fou el fill quart, y Miquel y Magdalena son casi els únichs germans dels que se'n sab quelcom.

(3) Tant alegre estava la familia que—segons se conta—el padri feu sortir un ase (que'ls Balmes tenian á la que avuy encara s'anomena *cort del burro*) per la finestra, y en mitx de la gatzara dels transeunts comensá á péixerli turrons de mel... bonich anunci pera l'Autor de la Filosofia Fundamental!

fossen ab el temps alguna cosa.» El seu fill predilecte fou en Jaumet, á qui li amagá un gran amor ab la capa d'una gran severitat.

La bona mare comprenia que la mellor fortuna ab que Deu els havia afavorit era el tenir les potencies de l'ánima ben obertes; y en recordava exemples, com un seu oncle, frare dominich, catedràtich de Cervera; el seu sogre—quí era conegut per Vich ab el motiu de *Peixo*—home d'ilustració molt superior al seu ofici, llest de paraula, y tant aficionat als exercicis literaris que se'l veyá sempre concórrer á oposicions y exámens, se li passavan *conclusions* y assistia als actes públichs en que aquestes tenien lloch. Y de segur que també reparava ab la maravellosa memoria del seu marit qui al tornar dels mes llarchs viatges recordava exactament fins als últims detalls, l'estat dels seus negocis sens necessitat d'apuntaments. Lo que confirmá posteriorment el mateix Balmes, al dir: «Jo tinch molta memoria, però més ne tenia el meu pare, si éll y el meu avi haguessen estudiat, avuy tindrien més anomenada que jo».

Y el nen Jaume ja mostrava els primarencs raigs d'una claríssima inteligencia; per aixó, la solícita Teresa Urpiá, á mes de educarli'l cor transplantantli les hermoses qualitats que adornaban el seu, presentá aviat el seu fill á l'escola pública anomenada de Jesús y de María, dirigida allavors per el Pbre. M. Ramón Bach, y poch després pera apendrer mellor d'escriure ab el mestre Joan Pau Blanch, qui tenia l'escola al carrer de la Ramada.

Aquets primers anys passaren com una ilusió; el mateix Balmes solia dir després, que's recordava molt poch de la seva infantesa y de quant aprengué les primeres lletres, com si ja hagués nascut sapiguentlas. Aixó no es tant extranyar si's te en compte que als set anys ja comensá els estudis de Gramática llatina al Col·legi Tridentí. El seu mestre en tots tres cursos fou M. Joan Dantí, pedagogh á l'antiga, qui s'acostumaba á enfadar cotidianament ab gran escándol de crits y conta un conde-xeple del noy Jaume, que mentres casi tots els escolars restaven esporuguits tement un nou esclat del irat professor, Balmes desfeya un lleuger y graciós somriure..... Perque talment feya gracia aquell noyet, el més menut de l'aula, que s'hi estava sempre tant quiet, ros y blanch com un angelet, que s'apropava al catedrátich y deya les lliçons tant candorosament..... aquella figureta contrastava ab en Joseph Terrés el seu colós conferenciant, jove sapat, gran talent, pero molt saver qui esperonava la natural emulació del nen pera que imités als mes bons alumnes y sobretot á nen Francisco de A. Bofill, el més sobressalient en humanitats y ab qui alternaven á ser *cap d'aula*. (1). Per aixó en Balmes tenia un gran disgust el dia que'l passaven del lloch preferent, y se'n anava á casa seva trist y plorós, no restant tranquil fins que'l tornava á conseguir.

A 10 anys ja comensava la retórica, estudiant

(1) En J. Terrés, més tart aná á Sevilla á estudiar lleys y allá l'anomenaven el *sabi catalá*. El seu germá Joan, encara pot ser més talent pero molt aixelebrat, era el conferenciant den Bofill.

el text del P. Domingo de Colonia y tenint per catedràtic de tots dos cursos al Dr. D. Salvador Verdaguer. Aquest un dia senyalá als alumnes per composició fer alguns versos adónichs. En Balmes en portá més que ningú, y tant gran nombre, que meravellat el Dr. Verdaguer d'aquella extraordinaria facundia, el feu passar triomfant á cap. Era la primera espurna de sa vigorosa mentalitat. El mateix Chateaubriand hauria fet un hermós comentari á tanta precocitat, mellor del que en la seva «Vida d'Armand Rancé» dedica al autor del *Anacreont*. (1).

Per aquest temps la familia Balmes cambiá'l domicili al núm. 103 del mateix carrer. Si bé jamay se vegé jugar al nostre escolar á les aules y molt poques vegades al carrer, ab tot dintre casa seva no deixava de permetres certes hores d'esbargiment. El teatre de les seves poques travessures era el porxo ahont tenia molta afició de pujar. Un dia'l vegeren que's gronxava com un ballari ab un trapeci penjat al sostre, corrent gréu perill de caurer al carrer. Altre vegada pujava á una escaleta de má y al ser al capde-munt, una ventada li empengué la porta del porxo á sobre y cayent, va topar de nas á una rajola, esguerrántsel y quedantli una cicatriu que se li conegué tota la vida. Durant aquest temps casi's pot dir que no tenia altres companys que els aplicats joves Bofill y

(1) Tenim á la vista el certificat d'estudis den Balmes que en Galadies demaná l'any 1851 al Secretari del Seminari Conciliar. No hi constan les notes de gramática perque en aquell temps no se'n donavan; en el primer any de Retórica tingué *Bueno* que era allavors la mellor de les calificaciones; en el segon any no se'n donaren.

Baroy ab els qui alguna vegada sortia á passeig. (1)

De 1822 á 1823 cursá el 1er any de filosofia—llógica y elements de matemátiques—tenint per catedrátich al Dr. D. Domingo Giró, sacerdot d'extensa erudició y suavíssim tracte. Com del text, Baldinoti sen trobaven poquíssims exemplars y en cambi abundava el d'Amat, se donava aquest, encare que la majoria dels capítols se passavan per alt ó s'impugnaven, y aixó feu que la major part dels alumnes se quedés sense sapiguer cap d'abdos autors. Prou el Dr. Giró dictá un quadern en el que's recomenaven certes obres de consulta (2) empró les difícils situacions polítiques que travessava l'Espanya exigiren que'l curs se finís ans d'hora, perque en mitj d'aquella encessa guerra civil, ab les continues proclames y alarmes, sentint á cada punt les esbojerrades canturies del *trágala*, vegent aquí una muralla que s'aterra, enllá una barricada que s'alsa, mes enllá un exércit extranger invasor..... qui havia de tenir prou tranquil·litat d'esperit pera dedicarse al estudi? Solsament un esperit fermament enamorat de la Ciència com era el den Balmes. Deu escoltava ab escreix els fervents prechs de Teresa Urpiá, qui en la visita diaria que feya á l'iglesia de Sant Domingo, demanava al Cel, per intercessió de Sant Tomás que del seu fill ne fés un jove virtuós y aprofitat estudiant pera que ab el temps pogués ser un digne

(1) En Joseph Baroy no fou company den Balmes á Cervera com equivocadament escriu en Córdoba en la seva biografia. Aquell jove després d'haver estudiat Retórica y Filosofia al Col·legi de Vich, aná á Barcelona á fer la carrera de Medicina.

(2) Entre altres á Saverien «*Historia de los filósofos modernos*».

y sabi Sacerdot. Y Balmes no era solzament un model de fills y d'estudiants, donava també un exemple d'amor fraternal. Aixís se podia veurer quant, poch després, els Balmes dexaren la seva casa del carrer dels Argenters per anar á viurer á la plassa de les Garses, núm. 119, ahont residia la familia Urpiá, pares de la Teresa, en Jaume y en Miquel sempre ben avinguts dormien á la mateixa arcoba y en ser que el primer tenia un moment d'esbarjo pujaba al terrat á veurer els coloms y després s'assentaba á l'escala conversant ab en Miquel qui com el seu avi matern treballaba en l'ofici de sombreroer.

Per altre part, ni companys, ni jochs ni festes el podien distreurer del seu extraordinari amor al estudi, ans be, quan fins els seus més aplicats condeplexes s'aturrullaven al veurer el poch profit que treyen de les aules y el notar disparitat entre'ls autors y més que tot per les vacanses forsofes, fou quant el nostre jove desitjá més ardentment estender el camp dels seus conexements. Per aixó les seves primeres visites á la biblioteca foren per ell una revelació. Allá veyá un tresor que molt poch sabien explotar, aquelles postades curulles de llibres eren per ell un caudalós riu, entre quines sorres havia de destriar els granets d'or pera alsar ab la seva poderosa inteligencia auris monuments que prompte oviraria l'Europa. Tanta atracció tenia per ell aquella biblioteca que solsament allá trovava repós y divertiment, era el *trunfo ferm de la biblioteca*, com l'anomenava molt gráficamente el que allavors era l'auxiliar del bibliotecari. El dia

que hi faltava era que estava malalt. Y desgraciadament aquest any n'estigué ben sovint. Acás la seva dedicada naturalesa comensava á ressentirse per l'excés de treball? Acás era el primer síntoma de la malaltia que'l portá á la tomba?

El segon any de filosofia—Física general y particular—tingué per catedràtics al Dr. A. Tosell fins á mitj curs y al Dr. J. Aguilar fins á conclourel. L'Amat fou el text que s'adoptá definitivament aquell trieni. Per aixó estant en Balmes á la biblioteca, al veurer que se li posava el jove Galadíes—qui allavors estudiaba llógica—á la seva mateixa taula á llegir el Baldinoti, aquell no pogué contenir una rialla molt significativa recordant pot ser lo poch que s'havía estudiat dit autor el curs passat.

De 1824 á 1825 cursá Metafísica y Ética ab el mateix text. Aquest any no's donaren calificacions pero á 14 de Setembre del 24 el catedràtich D. Pere M. Coma, li conferí l'honor de defensar conclusions particulars anomenades *Sabbatinas*, ab D. Ramón Marquet. (1).

Ja en aquest temps, mercés al seu sistema de pensar molt la solució de les qüestions filosófiques ans de veurerles resoltes en els llibres, comensava á ferse idées propies, que més d'una vegada en qualque argumentació, catedràtics y condexeples admiraren per enginyoses y originals. Aixó pot ser ens explicaria el que malgrat l'haver tingut á tots tres anys professors aficionats á la filosofia moderna

(1) En el segon any tingueren *Sabbatinas* Vilaró y Sadurní Bofill y Banus; y les conclusions generals Homs y Vilaró.

y contra lo que s'anomenava despectivament el peripato, ab tot ell sortís entussiasta peripatétich, y també porque si be era tingut per alumne meritis-sim, com ell no's deixaba convencer pel *magister dixit*—per més que certs biógrafs suposin lo contrari—no sempre se'l premiava degudament, com ho prova el que haventhi aquest any vacants tres beques franques de núm. pera els fills de Vich, Balmes se presentá á les oposicions y malgrat l'haverles fet molt lluides y opinar la majoria dels companys que s'ho merexia, no se li adjudicá cap beca. Ell no dexava de compendrer que era preterit però solsament somniava ab una noble venjansa, y ens ho recorda en sa *Vindicación*. «Estos disgustos de colegio unidos al retraimiento con que vivía en mi casa nutrieron mi espíritu y lejos de producir en el apatía, me infundieron mayor energía y actividad, inspirándome una venganza muy provechosa para mi, el trabajar más».

Ab tot no dexá de trovar un Mecenaz. Enterat l'ardiaca D. J. Sala de les excelents qualitats que adornaven al nostre estudiant, li conferí un llegat pío del qual eran presentadors els hereus y possessors de la casa Riera y Camporat, compatrons ab els dominichs de Tremp, declarantlo al efecte devoluto. Riera y Camporat, acudí dient que en el seu temps havia fet donació ó presentació del llegat pío á una filla seva y que si no s'havia portat á efecte no era d'ell la culpa, sinó que més aviat era degut á una d'aquelles dilacions ó entorpiments á que está subjecte l'expedienteig. Ademés, els dominichs de Tremp, feren part dient

que no podia conferir-se aquell benefici á Balmes sense ser ells consultats per el dret que hi tenien; després d'un fort plet, el Vicari General Dr. Morros, va revocar l'adjudicació feta á Balmes pel Dr. Sala y la confirmá á favor de la filla den Camporat. Quedá, donchs, sense aquest recurs y solsament ab un insignificant llegat pío quines pensions li pagava la casa Rocafiguera y ab el que probablement prengué la tonsura ja que per aquest temps feu un viatge á Solsona.

A 25 de Juliol del any 1825, el mateix Dr. Sala, per gracia y mercé li concedí el benefici á quin títol després se ordená, baix l'invocació de Sant Rufo y Santa Maria.

Seguidament passá al primer curs de Teologia, com á escolar extern, ab el catedràtich D. J. Aguilar y text *Cerboni*. Balmes s'apressá aquest any á ferse apuntar á la Congregació de Sant Lluís Gonçaga que instituí á Vich el zelós Sr. Bisbe D. Pau de Jesús Corcuera. Per la Quaresma se feren exercicis que resultaren en extrem concorreguts y fructífers, el mateix Bisbe dirigía l'oració mental, feya les jaculatories y ho explicava tot per la Vida devota de Sant Francisco de Sales, quina lectura y estudi encarregava en gran manera.

La pietat y aplicació den Balmes commogueren al perspicás Bisbe qui, endevinant l'avenir genial d'aquell, li concedí una de les beques allavors vacants al Col·legi de Sant Carles de Cervera. (1)

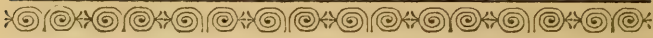
No cal dir l'agrahiment y alegria ab que rebé

(1) Diu en G. de los Santos que hi hagué una oposició molt viva per part d'una persona influent en el govern eclesiástich.

aquesta mercé. Un dia, ja finit el curs, trová al seu amich Galadíes, qui també havia d'anar á Cervera—pera estudiar lleys—y li digué que jamay havia trovat un istiu tant llarch, perque esperava ab ansia l'hora de presentarse á l'Universitat. Allá tindria ocasió d'esplayarse en cos y ánima als pregons estudis que tant el captivaven, allá sentiria l'autorisada paraula d'aquells famosos catedrátichs; y entre'l formigueix y aldarull dels escolars y la solemnitat dels actes académichs, procuraría imitar als joves de més talent pera assolir noves perfeccions.

Arribá per fi el comensament del curs 1826-7 y Balmes tenia tendres comiats pera la ciutat de Vich, pera'l seu pare, pera la seva mare, quines virtuts s'emportava com á més preuat tresor, pera'ls germans y amichs... fins pujá al colomar, aquell lloch amical de meditació y esbarjo, y de pura alegria, dona llibertat als seus colomets..... Ell també com aucellet qui surt del niu anava á volar á més amples horitzons.

II

•Véte á la Universidad y estudia. •
(Bisbe Corcuera á n'en Balmes,.)

L'imatge de la Sabiduría aixecava ab la destra un vas flamejant y sostenia ab l'esquerra un llibre eternament obert. Enfront, unes figures de relléu, mudes tants anys, semblavan atansarshi, respectuoses y suplicantes..... Tal alegoria coronava l'ample frontis d'un magestuós edifici; era la célebre Universitat de Cervera que ja termenava la seva missió, y vella, decadent, degenerada y aduladora cortisana, els seus mellors estudiants podien ab el temps ser els precursors d'un renaixament; mes allavors no eren pas obrers de la Ciència, no passaven de mers gimnastes intellectuals.

Peró havia arribat un nou estudiant, qui ple d'esperansa anava á assolir pel dret á la Sabiduría, y á béurers aquell vas.

«Balmes vingué á Cervera—apunta en Galadíes—á estudiar les Institucions Teològiques per la *Summa* de Sant Tomás y ab el P. M. Barri, qui l'apreciava molt. Ell confirmá plenament la fama

que portava al venir, sabia be les materies y les comprenia exactament; no promovia may gatzara empro no era sorrut, era un caràcter franch, ni fingit ni mal pensat».

Per aixó ben prompte's vegé assetjat per un estol de joves els més aplicats de l'Universitat, que sollicitaven la seva bona companyia. Codony, Ristol, Moner, Henrich, Blet, y'ls vigatans Bofill, Galadies, Camprodon y Ferrer; foren entre altres, els seus amichs predilectes.

Ab tot no s'el veyá gayre ab els companys, «amichs meus perdoneume,—els deya—no hi ha remey, hi ha temporades que'l meu únich pler es estar sol entregat á les meves meditacions. No es orgull, Deu ho sab; poseu á prova la meva amistat y veureu si es sencera.» Y es que la seva passió per l'estudi arrivava al punt de ferli oblidar moltes vegades a la seva familia, als seus amichs y á la seva propia persona, fins al extrem de que la bona mare qui's desvetllava pera pagarli les dues unces anuals que costava el collegi y li enviava recados continuament, al veurel tant enfeynat ab l'estudi fins á voltes se penedia d'haverli empen gut... puix temia y ab fonament que tants estudis á l'edat de la crexensa maltractessen aquella naturalesa ja de sí un xich malaltissa. (1)

Pera estudiar se posava sobre la taula inmóvil devorant els llibres. Després ó's tancava la cambra á les fosques recordant lo que feya en Malebranche

(1) La beca no més li donava 640 rals. El seu germá Miquel—qui havia estudiat fins á Retórica y plegá perque patia d'escrúpuls—li enviava també de tant en tant algún dineret pera llibres.

ó s'embolicaba el cap ab el manteo, y axís passava llargues estones «l'home deu llegir poch—deya—empro, selecte... en aquests ratos de meditació á les fosques les meves idees fermenten y el cervell se'm converteix en una mena de bullider.»

Y encare no'n tenia prou; concorria assíduament á la biblioteca Universitaria ahont demanava sempre tres ó quatre llibres, després d'haverlos fullejat llegia ab detenció els índices, prenia notes y després tancava els ulls endinsantze de ple á les seves meditacions.

L'any de teologia que havia estudiat á Vich no'l pogué incorporar á l'Universitat ja que l'havia cursat com alumne extern, per axó, á Cervera en el curs 1826-7 tingué de tornar á comensar la teologia pel primer any. Y ho feu ab veritable perfecció y aprofitament; les doctrines de Sant Tomás eren l'objecte principal dels seus estudis, y la Summa ab els comentaris de Suarez y Belarmino constituia tota la seva biblioteca, porque segons ell mateix deya: «Todo se encuentra allí, filosofía, religión, derecho público, todo está allí aglomerado bajo aquellas cláusulas lacónicas que encierran tantas riquezas.» Per aixó no es d'extranyar que tanta aplicació tingués un justíssim premi; el día 23 de Abril de 1827 tingué lloch al teatre major de l'Universitat el solemne acte de defensar en Balmes les conclusions de Teologia, essent apadrinat pel seu catedràtic Dr. P. Barri.

Ab tot durant les vacances s'esplayava certes hores, llegint varies obres d'erudició; principalment la Filosofia de la elocuencia de Capmany, el Tea-

tro Crítico de Feijoo y les biografies d'homes célebres á les que era molt aficionat.

Jamay se'l vegé de company ab estudiants discòls, solsament se feya ab joves de bona reputació. Un dels que més s'estimava era en Maties Codony, com ell entussiasta peripatétich, de clar talent, encare que un xich mancat de memoria, y per axó admirava la prodigiosa que li demostrava en Balmes; «prenent Codony un volum de la Summa, Balmes li recitá l'index sense titubejar, després el del tomo II del Quixot, y per últim el de la *Filosofia de la elocuencia*.» Maravellat aquell li digué: «Jaume ó tu ets un bruixot ó Deu vol presentarte com un prodigi de memoria.» Els dos amichs pactaren de portar alternament un argument de mitja hora cada día sens mudar de tema. Codony era un digne competidor den Balmes y la lluyta se portá ab tal empenyo que quan un dels contrincants no endevinava la solució d'un argument l'altre se la reservava *in petto* com si's tractés d'un interessant secret.

Aquest intensíssim estudi degué influir en la salut d'abdos amichs; Codony, que jamay havia gastat bons colors, morí á mitjants del segon any y Balmes tingué una perillosa enfermetat de pit, escupí molta sang, y'ls metjes, tement un fatal resultat, ordenaren l'administració dels Sants Sagraments. Tots se pensaven que no's curaria per aixó al entrar en franca mellora, rector y col·legials, celebraren una solemne festa al santuari del Camí en acció de gracies, el día 13 de Juny de 1828. En Galadies afirma que tal enfermetat fou una

pulmonia, de totes maneres, Balmes en quedá tant aplanat que'ls metjes escrigueren al seu pare, que li privessin els estudis ja que may més seria altre. Empró mercés á l'exquisida cura de sa familia aquell istiu se restablí del tot y el curs 1828-9 torná á Cervera disposat á treballar ab més dalit que may.

El seu company de cambra fou allavors (1) D. Enrich Henrich, jove manresá, estudiant de lleys, prudent y aplicat, ab qui's passejava bastant, junt ab el comú amich en Galadies. Els tres escolars tenien les seves disputes filosófiques, Balmes encare defensava tot lo peripatétich si be que no ab tanta obstinació com avans, y fins els seus amichs notaren que en determinats punts comensava á cedir com si'l seu enteniment fes certa evolució. Y efectivament, ell mateix ens ho conta després; fou en aquell temps que s'operá una gran transformació en el seu cap; hi veyá més clar: aquelles contínues meditacions, l'estudi de Sant Tomás y'l comers intelctual ab els seus aplicats amichs, li havien desenrotllat un clar criteri que s'imposava á les exageracions de tots els sistemes.

La seva conducta espiritual era digne pariona dels estudis; no oblidava els devers del cristiá ni les pràctiques piadoses, y diu el seu company Blet, que no dexava passar may sense protesta qualsevol paraula impropia ó malsonant que's proferís á sa presencia. Rebía fervorosament els Sagraments, dedicava varis ratos del dia á la medi-

(1) Y no (com diu inexactament el Sr. Córdoba) en Moner; aquest sols ho fou després del any 31.

tació, per lo que se solia preparar llegint un capítol del *Kempis* y no oblidava pas aquelles devocionetes que dolsament li havia ensenyat la seva mare desde petit, principalment a la Verge del Roser y als Sants Martres Lluiciá y Marciá.

No visitava altres amichs que la familia de D. Gaspar d'Exalá a la que estava recomanat y al Dr. P. Barri.

Aquets quatre anys de teologia, durant els quals fixá l'atenció dels catedrátichs Barri, Xarrié, Cai-xal, Ricard y Galí, que no's cansaven may de sentir les seves clares y encertades contestacions, (per lo que li donaren les mellors notes y a més de les conclusions li encomanaven varis actes literaris de lluhiment,) tingueren un brillantíssim coronament; a 9 de Juny de 1830 rebé el grau de batxiller en Teologia *gratis* per sobresalient, lo qual era allavors un mérit excepcional.

Per aquell temps l'Europa estava sobre un volcá. A Fransa esclatava la Revolució que a 27 de Juliol omplia de sang els carrers de París, la Polonia feya esforços titánichs pera desferse d'un jòu opressor; altres estats dirimien les seves diferencies a má armada... y la pobre Espanya no solsament rebia de les espurnes extrangeres, se debía promulgar ademés la ley de successió per quin motiu s'auguraven ja lluytes sagnantes. Per aixó el ministeri Calomarde tancá les Universitats. Com els estudiants que no volien perdre temps tingueren de fer estudis privats, Balmes que havia tornat a Vich, cursá el quint any de Teologia—Moral—assistint a les conferencies privades del P. P. Puntí, dominich, y

a les del P. Pere de la C. Cid, lector trinitari, ab el tractat de *Vera Religione y Oratoria*. El primer desseguit se l'estimá molt y li doná proves de confiança, com el mostrarli els borradors d'un tractat en catalá sobre matèries religioses, que després publicá a Perpinyá. A les conferencies del P. Cid qui tenia un caràcter obert y bromista, hi assistien també els joves Galadíes y Vila, y passaven molt temps comentant els sucesos polítichs.

El sisé any de Teologia—Sagrada Escriptura—l'estudiá el curs següent 1831-32 anant a les conferencies que'l P. S. Almató donava al Col·legi.

Aquestos dos anys d'estudis privats que ab prou feynes mencionen els biógrafs son no obstant, dels més importants en la vida den Balmes.

Perque si be a Cervera havia fet una sobtada crexensa física y una maravellosa transformació intelectual, fou principalment en aquets dos anys privats que «sense ostentació, sense haver de buscar lluny de sa patria auxiliis exteriors, se formá el savi en la soletat d'una inconeguda biblioteca,» com diu en Milá y Fontanals.

Dematí y tarde's passava a la biblioteca totes les hores que estava oberta, vegent aixamplarse cada vegada més els horitzons del seu enteniment. Deya que aquella biblioteca era mellor que la de Cervera (1) «que contenia tresors desconeguts y que pera trovarlos, el secret no consisteix en llegir molts llibres sino en saberlos escullir.» Ab tot ell

(1) Conta el seu bibliotecari D. Antoni Soler que contenia més de 20.000 volums sobre variades matèries.

portava la seva febre de saber al punt de llegir y anotar quant no l'index de tots els llibres que trovava y aixís se conta que als 22 anys se savia de memoria els índices de milers de llibres.

Sapiguda ja ben bé la Teologia se proposá ampliar altres conexements n'els que ja estava lleugerament iniciat y comensá per les Matemátiques. En Galadies li deixá el *Vallejo* y tant rápits foren els seus progressos que al cap de pochos dies ja dominava per complert l'Aritmética. Allavors, al passar a l'Algebra, deya «que li semblava entrar en un misteriós santuari» éll entre les equacions estava en el seu element y entrava de plè a la seva dèria; lluytar contra lo ignot y lo duptós pera trovar al capdevall la veritat clara y esplendent. Allavors se feu construir—recorda un seu amich—pel fuster, una tauleta ó apost voltat per un llistó; l'omplia de sorra fina y ab un punxó s'exercitava en les figures geométriques. Sobre'l particular repetia continuament que estava enamorat de la paraula *desentrotllar* perque convenia a totes les seves aficions. També comensá a estudiar el francés per la gramática den Galmace que li proporcioná en Galadies y l'Historia d'Auquetil que li deixava el P. Cid.

Empró, lo que més se proposá estudiar de soca arrel fou la filosofia, y al efecte comensá per la llógica. L'estudiava en tots els llibres ó tractats que n'hi havia a la Biblioteca, y aixís es que, el Roselli, l'Amat, Bacon de Verulamio, Baldinoti y molts d'altres els escudrinyava y comentava fins a les més amagades idées. Després a casa seva

s'entretenia a escriurer discursets en castellá sobre la materia que acabava d'estudiar, adoptant en ells l'opinió que li semblava més aprop de la veritat. Per el mateix mètode seguí estudiant la Física, Metafísica y altres materies filosófiques, ampliantles ab les mateixes obres den Descartes, Leibnitz, Newton, Locke, Malebranche y Condillach... perque éll era incansable, y per tota distracció llegia l'Historia del P. Hervás, les cartes del P. Andrés y sobretot el poema de Chateaubriand «Els Martres.» Tant enamorat ne quedá que després sempre el tenia a la seva taula d'estudi a punt de passarhi una bellíssima estona. El seu enteniment privilegiat era apropósit, pera lo que ell mateix deya *l'encaixonament* de les idées. Explicava també que a vegades tenia una idea térbola y llunyana, com si la vegés en un lloch pregon y brú, pero fent un vigorós esfors mental se li aclaria... Y es que l'humil estudiant, á 21 anys ja se sentia igual en judici y en inteligencia, a l'época en que més brillá; éll—pot ser sense saberho—ja prenía apuntaments pera la magnífica *Filosofía Fundamental* y sentia batrer en el seu pit l'hermós poema que exalen les superbes págines de *El Protestantismo!*

Al mateix temps que se savia molt bé les corresponents asignatures, s'exercitava én les llengues, conexia perfectament el llatí y s'esmerava més ab el castellá fullejant sovintment el diccionari de l'Academia. Al poch temps d'estudiar la gramática de Galmace, ja comprenia exactament el francés. Y es que en l'estudi de les llengues adoptava

un sistema eminentment prácticich análech ab el que avuy s'anomena *Berlitz*. (1)

Y encare li sobraven algunes estones que dedicava a donar conferencies de Teología y últimament de francés, de vegades a cambi d'algún llibre que ell desitjés possehir.

Casi no tenia en aquest temps més companys que el P. Cid, el condexeple Vila y en Galadies, ab qui anava a passejar cada día, sortint de la biblioteca, a l'hivern, y al entrar de fosh a l'istiu; anaven al Prat de la Riera y se solian sentar a un padrís vora d'un fanal, parlant de les seves abstraccions.

A vegades se'ls hi ajuntava qualque amich y allavors solien parlar de politica. Balmes en aquell temps llegia els articles d'un diccionari francés de homes célebres que's publicá l'any 1812 y sembla que's fixá molt ab els que's dedicaven á la Revolució francesa. Ab tot no s'inclinava per cap opinió política y si llegia les Gazetes y la «Estafeta de San Sebastián» era sols pera estar al corrent dels sucesos contemporanis.

Després de la malaltia del rey Ferran VII, deposat ja el ministeri Calomarde, el seu successor, torná a obrir les universitats. Semblava que, després de tanta revolta, la publicació del decret d'amnistia, havia d'inaugurar una era de pau. Els estudiants retornaren á Cervera a corrúa feta, preparantse a guanyar el curs de 1832-3.

Balmes torná altre vegada a la seva cambra

(1) Tingué ocasió de practicarlo ab un sacerdot francés expatriat per causa de la revolució de Juliol, ab qui en Balmes procurá fershi molt amich.

del Col·legi, mes are ja no hi trovava al seu volgut company Henrich; aquest, lo mateix que en Codony, descansava en pau.

Allavors fou—y no avans—quant a n'aquesta cambra hi tingué per company a D. Xavier M.ª de Moner de Figueras—qui fou més tart governador de Girona—estudiant de lleys, filarmónich, ab pretensions de literat, y amiguíssim de fer tabola. «A pesar de su excesiva pasión al estudio,—escriu el mateix Moner—pasábamos algunos ratos de recreo en el cuarto, ora saltando y enredando como niños, ora jugando al ajedrez que aprendió de mí en el espacio de ocho días, y sin embargo de mis conocimientos regulares en este juego ya no me fué dable competir con Balmes y apenas podía ganarle una sola partida.»

Moner savia el francés y Balmes el feya llegir un rato cada día pera enterarse de la pronunciació y recordar lo que a Vich havia après ab la gramática den Galmace y ab els expatriats francesos, pero ben prompte ja n'hi pogué donar lliçons.

Aquest any feu l'últim curs de Teologia—Historia eclesiástica—ab el catedràtich juvilat P. Rius, a qui Balmes alabava dient que tenia una trassa especial en fer remarcar bé els fets principals entre els secundaris.

Balmes continuava á Cervera els varis estudis a que's dedicá durant els dos anys privats, éll era una excepció de lo que ordinariament passa fins ab els estudiants més aplicats que s'estacionen ó retrograden y en tot cas se maregen per l'excés de conexements, éll conservava tot el camí fet pera

acelerar cada vegada més la seva velocitat vers la Ciència: llegia atentament les obres de Bossuet, *el Arte de hablar* de Hermosilla, *l'Historia critica* de Valchio y altres, al mateix temps que repassava les Matemàtiques y prosseguia l'estudi de la Metafísica ab els pochos llibres que'n trobava a la Biblioteca Universitaria. La fama del seu talent corria ja de boca en boca, se li confiaven varies càtedres de teologia com a substitut, per encàrrech del claustre ó dels respectius catedràtics, y era considerat per aquestos com un émulo respectable de brillantíssim avenir. Ab el Rector del Col·legi, D. Vicens Pou, que se l'estimava molt y'l tractava amicalment, sovint discutien sobre política: els articles de *El Vapor* y de la *Revista Española* que allavors se comensava a publicar; els acontexements de Portugal, sobretot quan el rey D. Pere va entrar a Oporto; la presa de la Ciutadella d'Amberes; la lloable civiltat del ministre francès Casimir Perier y les sensacionals publicacions de Laménais foren els motius principals dels seus comentaris.

A mitjats de Maig argüí com á batxiller en conclusions d'Historia Eclesiàstica, y poch més tart a 9 de Juny obtingué el grau de llicenciat en Teologia ab tots els honors *némine discrepante*.

Durant els exercicis de llicenciatura ocorregué un incident digne de ser conegut. Després d'haver sortejat un punt pera compondrer l'oració dita de repetició, en Balmes, al tenirla feta y a punt de llegir se posá malalt. Acabaven de passar els dies senyalats pel Reglament—després dels quals s'hau-

ria hagut de fer un altre sorteig—quan en Balmes proposá que els catedràtics anessen a la seva cambra, y allà la llegiria. Aixís se feu y's diu que l'oració fou una maravella, d'erudició y profunditat. Al darrer acte el P. Xarrié li proposá una qüestió metafísica sobre l'essència del individu, y com en Balmes li exposés una opinió molt original, diferenta de la que el catedràtic ensenyava, aquell li contestá:—*sunt qui dicunt*; y deixá de preguntarli més sobre dit punt.

Aixó últim pot ser influí en lo que are anem a ressenyar.

L'erudit catedràtic Dr. D. Joseph Caixal acabava d'ascendir a una canongia de la Metropolitana de Tarragona; deixava per lo tant una cátedra de Teologia vacant a Cervera y per aixó's convocaren oposicions. En Balmes digué als seus amichs que tenia'l projecte de firmarshi. Però molt avans del temps fixat desaparagué; dient la seva familia als amichs que preguntaren per éll que havia anat a Manresa, no se savia a qué fer. De retorn en Balmes descobrí a n'en Galadíes, que allà ahont havia anat realment era a Cervera y no a Manresa. El motiu era que com havia rebut moltes insinuacions (1) de que no's presentés perque no obtindria la cátedra havia resolt anar a enrahonarho ab el Dr. Pou pera que li digués si eren falses tals insi-

(1) Entre elles lo que deya D. Joan Minoves de que a n'en Balmes no se li donaria la cátedra perque savia més que els altres catedràtics y els parlava massa clar y a vegades semblava que'ls esmenava la plana y a n'ells no'ls agradava; per altre part recordavan la grèu enfermetat que havia tingut el segon any de Teologia y l'última indisposició y deyen que a l'Universitat preferian gent robusta pera trevallar.

nuacions ó si no, que li expliqués el motiu. Aquesta conducta prova—observa en Galadies—que'l jove Balmes abstret sempre ab els estudis encare no estava gayre iniciat en la política del mon, y nosaltres podem afegir que més aviat era una mostra del seu caràcter inquiet però franch y amich de posar les coses en clar. El bon Dr. Pou li contestá que no creya fossen certs tals prejudicis, empró que veuria als demés catedràtics, y mentrestant se posés tranquil y s'en tornés á Vich, que ja li escriuria el resultat de la seva enquesta... com que la carta may venia, en Balmes li recordá la promesa y allavors li va contestar el Dr. Pou, dient que'ls demés catedràtics, li havían respost que per prudencia no podien fer absolutament cap mena de manifestació avans de les oposicions.

Ab tot per sota ma se li torná a insinuar que no's presentés perque seria inútil; tant extranya conducta'l portava molt preocupat y deya que no podia atribuir-la més que a ressentiment per l'opinió que exposá en la llicenciatura sobre la essencia del individu. Ab aquesta intranquilitat d'esperit en Balmes se presentá á les oposicions y pogué comprovar quelcom el fonament d'aquelles indirectes ja que malgrat d'haver sigut el que ab més lluhiment feu els exercicis—com ho digué un dels matexos catedràtics, D. Joseph Ricart—se quedá sense la cátedra.

Pero en Balmes no s'aplanava fàcilment per les contrarietats, elles li servien d'esperó pera atrevir-se a més altes empreses. Per aixó, encare no feya un mes d'aquelles oposicions que ja's firmava

a unes altres, convocades pera provehir la canon-
 gía Magistral de la Seu de Vich. Encare avuy al-
 guns vellets recorden com un veritable succés
 aquelles célebres oposicions dels *tres Jaumes*.

Els seus contrincants eran ben respectables; el
 talentíssim Dr. J. Passarell, catedràtic del Semi-
 nari, y el no menys anomenat Dr. J. Soler, Vice-
 rector del mateix, y professor que havia sigut den
 Balmes en alguna assignatura.

Els tres opositors, un cop admesos, tractaren
 amicalment com s'acostuma d'estar a la recíproca
 en avisarse l'argument que pendrien contra el punt
 sortejat. Balmes, ab tot candor y senzillesa, els
 proposá que no l'avisessen quedant per la seva
 part lliure d'aquesta obligació. La nova d'un debat
 tant desigual, corria per tota la Ciutat produhint
 molta espectació. El mateix Balmes en parla en
 sa *Vindicación*. «Los lectores juiciosos saben lo
 que en tales casos sucede en poblaciones de poco
 vecindario. Estos asuntos llaman vivamente la
 atención, y como unos se interesan por uno y
 otros, por otro, naturalmente, se habla en pro y
 en contra, y corren pequeños chismes que despre-
 cia quien tenga miras elevadas. Yo era hijo de la
 misma Ciudad, era más joven que mis contrincan-
 tes y por eso llamaba la atención y algunos se
 interesaban por mí hasta con calor.» Lo cert es
 que quan Balmes actuava hi assistía una gran
 concurrència ja que's feya interessant aquell jove-
 net de 23 anys, discutint ab els matexos catedrà-
 tics sobre materies que potser poch temps avans
 li havien ensenyat.

La seva argumentació fou viva y contundent, disertant en el primer exercici sobre l'igualtat del fill de Deu ab el Pare en quant a la naturalesa divina; empró lo més admirable fou el sermó d'una hora, part en forma d'homília y part d'exortació moral sobre'l versícul I del capítol 14 de l'Evangeli de Sant March, fent una tant acabada descripció de l'enveja y'ls seus terribles resultats, que fins alguns dels que no li eren partidaris digueren que jamay l'haurien cregut capás de fer una pesa tant bona. «Canónigo hubo que se creyó obligado en conciencia á darle á Balmes su voto. Cuatro obtuvo..... Nadie conoció en Balmes el menor asomo de resentimiento... Él era el primero en reconocer el mérito del que obtuvo la prebenda, el Sr. D. Jaime Soler, Obispo que fué de Teruel, con quien le unieron siempre estrechos vínculos de amistad»..... (1)

«Concluída la oposición me ordené—segueix la *Vindicación*—y en esto, como en todo lo demás, recibí particulares atenciones del Sr. Obispo». (2)

Efectivament; en la 1.ª Dominica d'Advent ó sia el 1.er de Desembre del 1833 fou promogut a les quatre ordres menors per l'Ilm. Sr. Bisbe Corcuera, en la Capella del Palau Episcopal. Vint dies després—ó sia en les témpores d'Advent del mateix any—el mateix Bisbe l'ordenava de subdiaca a títol de benefici residencial fundat a Prats de Rey, en l'Iglesia de Sant Felip Neri.

(1) *Perfil biográfico de Balmes*, per el canonge Dr. Collell.

(2) Ab aquestes paraules no s'ha d'entendre com suposa en G. de los Santos que en Balmes després de cent dies d'exercicis s'ordenés de Pbre. pera retornar tot seguit a Cervera: les ordenacions foren successives però no continues; els dies d'exercicis eran 10 pera menors, 20 pera'l subdiaconat, 30 pera'l diaconat y 40 pera'l presbiterat.

Com ab motiu de les ordres en Balmes s'hagué de quedar a Vich la major part del curs 1833-4, torná al seu mètode de vida observat durant els dos anys privats ó sia passant la major part del dia a la biblioteca, lloch dels seus amors y esbarjo. Dedicá allavors preferent atenció a la Metafísica y al efecte comensá per estudiar detingudament l'obreta del jesuita Examen. Repetía sovint la resposta donada pel comte de Buffon al excellent jove Mr de Xipell—qui l'hi havia preguntat com ho havia de fer pera ser savi—«que de cada cosa estudiés els tractats magistrals». Per aixó en Balmes estudiá tot seguit les mateixes obres de Descartes, Locke y Leibnitz, lo que ell anomenava triumvirat metafísich segons expressió de Examen, y feya notar que Malebranche sols era dexeple del primer y Condillach del segon, ab la diferencia que aquell amagava ó disculpava els defectes de Descartes, mentres que Condillach descobria ó refutava els de Locke.

Ab tot no deixava d'anar a passeig ab els seus amichs preferint á n'en Galadies perque era un caràcter serio y formal a més de possehir una extensa erudició; les seves converses casi sempre eren sobre ciències, matemàtiques, metafísica, historia, etc., se consultavan tots els afers y s'ensenyaven mútuament els primers esplays literaris. Balmes criticava a n'en Galadies (qui allavors coloborava en el «Diccionario Geográfico Universal» ab alguns articles sobre Vich) perque s'havia posat a escriurer massa jove insinuant al mateix temps que ell també portava l'intent d'esser escriptor públich y

de ferho bé. (1) Parlaven també de política; a principis del any 34 va pujar al ministeri el Sr. M. de la Rosa, y Balmes digué que s'en alegraba, no per afició al polítich, sino per respecte al literat; seguían la polémica de «La Estrella» de Madrit ab «El Vapor» de Barcelona, sobre garantías polítiques, y feren un minuciós estudi del *Estatut Real*.

Aquí hem de fer notar el fet providencial de que sortissen casi paralelament y d'un mateix Seminari els que avallors foren campions de la Casa de Deu, l'un en el terreny de la filosofia y l'altre en el de les costums y pietat.

El que fou erudit bisbe de Segorbe, Ilm. Doctor Francisco de A. Aguilar, ens ho detalla. «El mateix dia reberen de mans del Ilm. Corcuera, Claret les ordres menors, Balmes el subdiaconat; sis mesos després, el mateix Prelat conferia a l'un el subdiaconat y a l'altre el diaconat, y detall molt notable, el futur doctor y el futur apóstol se trovaren després de l'ordenació fent de diaca y subdiaca en la processó d'ordenandos. Les Santes Ordres els acostaren al peu dels altars; la ciencia a les biblioteques. En el Palau Episcopal de Vich hi ha una biblioteca quals tresors son franquejats als estudiants del Seminari. Claret y Balmes la freqüentaven assiduament; moltes de vegades s'hi trovaren sols y junts hi passaren llargues hores. Y no es pas de creurer que aquestes relacions dels dos

(1) Per lo que's veu, aixó respon quelcom al dupte exposat per D. Narcís Roure en sa ben escrita obra «La vida y las obras de Balmes,» sobre si aquest era de la mateixa opinió de Mr. Faguet, ó sia sobre el perill que corre d'arribar no més que a manovre literari, tot aquell que's posi á escriurer avans dels 30 anys.

eclesiàstichs fossen merament exteriors y d'encontre casual.»

Aquell istiu ja's preocupá quelcom més de política; al ocórrer els tràgichs successos de Juliol, horroritzat, s'indignava contra els barbres que havien assassinat als indefensos Jesuites ab el ridicul pretext de que enverinaven les fonts. Llegia atentament les sessions de les Corts, sobretot aquelles en que's debatía l'arreglo del Deute Nacional, sobre el qual éll feu un incansable estudi, aplaudint els discursos den M. de la Rosa per sa moderació y finura y criticant als diputats que li feyan tanta oposició, afegint que augurava un trist pervindre a Espanya per haverhi masses elements de discòrdia. Fullejava els *Discursos Criticos* del Marqués de Miraflores, prenia notes sobre l'*Historia del Jacobinisme* de Hermosilla, y s'entussiasmava ab els *Pensaments den Pascal* repetint sovintment aquest: «L'home es miserable porque coneix que ho es, empró també es gran porque coneix que es miserable.» Dels periódichs notava especialment els articles erudits y substanciosos. (1).

Dia de joya inmensa, d'íntima satisfacció havia de ser pera en Balmes, el 20 de Setembre de 1834. Ell que «Desde su más tierna edad tuvo decidida vocación al sacerdocio, repitiendo continuamente que tantas cuantas veces se hallara en ocasión de elegir estado siempre hubiera preferido el sacerdotal», (2) arribava are al terme de les seves més

(1) Com un que's publicá, tret de la Revista de Vestminster, sobre el comers d'esclaus, acás li serviria quelcom pera «El protestantismo»?

(2) G. de los Santos p. 669.

hermoses aspiracions, consumat ab l'última cerimònia. El mateix Sr. bisbe Corcuera que l'havia protegit y encoratjat a seguir la veu de Deu que'l destinava al sacerdoci, tindria una ben noble satisfacció en l'acte tendríssim y solemniat de conferirli el presbiterat. (1) Li feu present com a recort d'un exemplar del *Memorialae vitae sacerdotalis* y tot seguit li preguntá paternalment—*¿qué quieres Jaime?* Aquest prou deuria recordar en aquell moment que ademés de la vocació religiosa sentia interiorment una vocació intel·lectual—com ho havia insinuat al seu amic Galadíes—peró de segur que creyent endevinar el propòsit del seu benefactor y acontentarlo, li respongué modestament—*Señor, un curato*. Empró el generós prelat comprenia clarament les extraordinaries disposicions del seu protegit y per aixó li replicá providencialment:—*No, ve á la Universidad y estudia*.

(1) En la pág. 10 esmentem el benefici a quin títol se ordená. En les publicats firmen com a testimonis els Pebreres D. Llorens Pujol, y D. Francisco Xavier Coma,—qui també firmá el certificat de com havia exercit les ordres de diaca y subdiaca—y els joves advocats, companys seus de confessions, D. Marián Vila y D. Manel Galadíes.

III

«Debes ser catedrático ó escritor público.»

(Ristol a Balmes.)

Al comensament del curs 1834-35 en Balmes, cumplint l'encàrrech del Sr. Bisbe Corcuera, torná a l'Universitat pera cursar un any de cánons ab el text *Cavallario* y—diu D. Antoni Ristol—«no se contentó con ser teólogo y canonista é hizo un grande estudio de los mejores autores del derecho civil. Las obras de Domat, las de Vinio, las leyes de la Partida y de la Novísima Recopilación fueron para Balmes largo tiempo su estudio predilecto.»

Además desempeñaba com a substitut la càtedra de Sagrada Escripura: el catedrático era més jove que els seus dexeples y malgrat aixó no era pas menys respectat ni menys volgut que els demás professors.

«Debía conferir—continúa en Ristol—la Universidad de Cervera un grado de pompa como acostumbra todos los años cuando se celebra la fiesta del Santo Misterio. Este grado se adjudicaba al estudiante más sobresaliente y que así lo acredi-

tase en las oposiciones; lo que le sucedió en las anteriores le retraía de tomar parte en la de que se trata y tengo muy presente que vino una tarde á mi casa, salimos á paseo y me consultó si debía firmar la oposición.—Si, le dije resueltamente, véte á firmar enseguida.—Y si me llevo chasco también? Ya ves querido Antonio, que tendré otro disgusto y á la tercera va la vencida.» Instat de nou y escoltat el parer afirmatiu d'un altre amich,—en J. Ferrer y Subirana,—per últim va firmar. «Fué tan feliz en este Certámen y tan sobresaliente que, á pesar de los muchos opositores, salió vencedor. Ocho días tenía de tiempo para componer la oración acostumbrada, y me acuerdo que á los dos días estaba ya preparado para pronunciar el elocuente y sublime discurso que pasmó á todos.» El mateix Balmes ens descriu en la *Vindicación* l'acte de sa investidura. «La función se verificó el 7 de Febrero de 1835; la guerra civil estaba en su incremento; las pasiones ardían; y yo como graduando debía, según las leyes académicas, pronunciar un discurso en elogio del monarca reinante; y como á la sazón era gobernadora S. M. la Reina Cristina, era preciso hablar de esta augusta señora. El concurso era numeroso, las opiniones políticas muy encontradas, y se deseaba saber lo que yo pensaba de las cosas públicas. Saben mis lectores lo que hice? Creen que me entusiasmé por la Reina gobernadora, y que le dispensé las lisonjas que á la sazón le prodigaban otros que ahora la insultan? No, no; lo que hice fué prescindir de toda política; y me ceñí á elogiar la apertura de

las Universidades, y aprovechándome de no se que providencia sobre enseñanza de Matemáticas, me detuve un poco en éste punto, y acabé mi discurso sin ofender á cristinos ni á carlistas, porque no había hablado ni de unos ni de otros.» «Lástima grande,—apunta en Córdoba—que esa oración sólo sea conocida por lo que indica su mismo autor en la *Vindicación*, y los recuerdos de las personas que se la oyeron pronunciar. Según el testimonio de alguna de éstas, habló Balmes de reformas en la euseñanza, de la creación de institutos y de escuelas normales, de la necesidad de generalizar el estudio de las matemáticas etc. Cuando el Gobierno reformaba en distintas épocas el plan de estudios vigente á la sazón oyóse decir á Balmes «algunas de estas mejoras ya las había previsto en mi oración doctoral.»

Finit el curs 1834-35, quant la maror política anava crexent amenassadora, en Balmes sen torná a viurer a Vich.

A principis de Juliol se morí el seu estimat protector el Bisbe Corcuera. Aquesta sensible pérdua pressagiaba a n'en Balmes un tristíssim període d'inquietut. «Falto de medios y de relaciones para presentarse en las universidades y disputar una cátedra vacante con esperanzas de obtenerla, suspensas por orden del Gobierno las provisiones eclesiásticas y los concursos de oposición á las canongias de oficio, obstruídas todas las carreras á que en tiempos más felices podían dedicarse los jóvenes aplicados y sobresalientes; sofocada la voz del sabio por el grito del guerrero; convertida España en

un campamento, y luchando la mitad de sus desventurados hijos, con la otra mitad, contemplaba Balmes asombrado aquel inmenso horizonte de calamidades, aquel cuadro desgarrador, mas sangriento todavía en Vich, capital de las montañas, centro de la lucha civil, y veía desaparecer una perspectiva brillante que cuatro años atrás era objeto de sus ilusiones y de sus esperanzas. Pero se rindió el ánimo de nuestro presbítero, cerró los libros, soltó la pluma? (1)» Precisament tot al revés; aquest període que en Balmes anomena *d'oci*, fou el mes fervorós assistent a la biblioteca episcopal. Conta l'advocat D. Antoni Soler, que allavors n'era el bibliotecari, que en Balmes, dret casi sempre, al peu mateix dels armaris, regirava tots els llibres llegintne'ls índices; sobretot li cridava l'atenció *Le grand dictionnaire historique* per L. Moreri. Per la seva part feya lo possible pera aumentar la seva biblioteca ab bons llibres, aixís es que quant tingueren de fugir els frares de S. Felip, ell se guardá ó comprá els mellors llibres de la biblioteca del Oratori ahont ja havia anat a passar moltes estones quan rebé les ordres. Sortint de la biblioteca, sol ó acompanyat d'en Soler, acostumava anar a casa den Galadies, qui l'acompanyava a passeig, ahont solian trovar els Ferrer y Subirana, Vila, Coma y altres. Després en Ferrer y en Galadies, anaven a passar la vetlla estudiant a casa den Balmes, ó viceversa. (2)

Empró Balmes vivía en una situació ben poch

(1) B. de Córdoba, *Noticia Histórico-Literaria* del Dr. D. Jaime Balmes.

(2) Aquest any hi havia curs privat, en Ferrer encare estudiava carrera y en Balmes ó en Galadies li feyen les conferencies privades.

falaguera; reduit a donar lliçons per una modestíssima retribució, precisament a l'hora que éll se pensaba treurer algun fruit de tants estudis y afanys. Per aixó escrigué al seu amic Ristol, que allavors vivia a Barcelona; què mirés si li trobava alguna colocació, encare que fos com a preceptor; però en Ristol, jove intel·ligent y servidor, que estimaba moltíssim a n'n Balmes y entreveya en el seu talent y magnífiques disposicions un pervenir gloriós, li contestá dientli: «Tú has nacido para cosas mayores..... no para ser pedagogo..... ten calma, debes ser catedrático ó escritor público.»

El govern tenia decretat un nou plan d'estudis, s'estaba per instalar a Barcelona l'Universitat de Cervera, y Balmes, segons les esperances d'en Ristol, podia pretenirhi una cátedra.

Empró, com en aquests cassos no es moltes vegades el talent y el verdader mérit lo que's té en compte; malgrat les actives diligencies den Ristol y l'influencia del seu amic el Dr. Quintana, l'Universitat s'obrí y no's pogué lograr cap col·locació digne del nostre biografiat.

Per aixó acatant els destins de la Providencia s'aconhortá tornant a endinsarse en els seus estudis filosófichs, lingüístichs, y matemátichs. Tenia un gran afany d'estar al corrent de tot, deya que costaba de seguir al sigle XIX en la seva marxa vertiginosa pel camí del progrés; Capmany, Blair, Hermosilla; la Física, Metafísica, Historia, Cronología, el dret públich y el privat tot ho estudiaba y ampliaba, fins—diu Galadies—llegí y comentá les *Pandectes*.

Se preocupaba molt de la política; en Moner que allavors residia a Madrid n'hi parlava llargament en les seves cartes, y en Balmes deya que pera comprovar un sol dato hauria fet dues hores de camí a peu, y que al llegir els periódichs li semblava pendrer el pols á un malalt extremunciat; la crema dels convents, els fets dels generals Valdés, Zumalacárregui, Córdoba, etc. y tots els successos polítichs d'importancia, eran per ell objete d'un estudi especial, d'un anállisis llógich detingut, y d'un exacte càlcul matemátich y per aixó pronosticava ab sorprenent exactitut els fets posteriors.

«¿S'acabará aviat la guerra?» Li preguntá un dia en Ristol «Crech que tot just estem a mitj camí y que triomfará Isabel» li contestá nostre doctor. «Luego que oía un dato que le chocaba—notá en Galadíes—recapacitaba un rato sobre él, cabizbajo, como si se lo asegurara en la memoria para que no se le escapase, y en seguida volvía á la conversación poniéndose un dedo cerca del ojo á un lado del rostro.»

Tanta propensió tenia a parlar de política que tots els seus coneguts esperavan ab ansia'l dia que fes un sermó pera veurer si aprofitava tal oportunitat pera manifestar les seves idées.

Vingué, en efecte, el segon dia de Pentecostés que Vich commemora ab una festivitat anual la traslació y augment de les Reliquies dels seus Patrons els Sants Martres Lluciá y Marciá, y Balmes fou l'encarregat de pronunciar el sermó. Quedaren defraudades les esperances—inmotivades per cert—

dels que l'havien escoltat pera sentir opinions polítiques, però en cambi sobrepujà els càlculs dels que's prometien una bona pesca literaria. Prenent per tema *nomen eorum in generationem et generat.^m*, admirá a uns y altres per la sublimitat de pensaments y riquesa d'imatges; «pogué prescindir—recorda en Galadíes—de notar si els Sants Martres eran fills de Vich, en Balmes ho havia trovat controvertit en el llibre del P. Florez, y per aixó guardá una prudent reserva.»

Continuava com sempre en la seva vida exemplar, llevantse a trench d'alba, freqüentant molt el temple dels PP. Dominichs, ahont de vegades hi celebrava fervorosament el Sant Sacrifici de la Missa, y a més n'oiá d'altres en algun temple retirat, moltes vegades a Sant Felip Neri, ahont avans tenia el seu Director espiritual y en quina biblioteca del Oratori passava belles estones llegint alguns llibres que no's trovavan en la Episcopal. Cumplia ab singular exactitut els dejunis y abstinencies malgrat el no ser gayre fort de salut.

Per tot esbarjo y divertiment jugava un rato als escachs y després anava una estoneta a passeig, casi sempre pel Prat de la Riera contemplant les magnífiques postes de sol junt ab els seus amichs Puigdollers, Soler, Campá, Galadíes, Alier, Coma y alguns altres que procuravan aproparse al sabi doctor pera participar d'aquells ocís científichs; verdaderes conferencies, a les que'l jesuita P. Franch demaná per favor el ser admés pera participar també d'aquella gimnasia mental. De moment aquest fou rebut ab certa fredor entre

l'aplech d'estudiosos, però ben prompte's feu íntim den Balmes qui haventli descobert una vasta erudició y bon gust literari el prengué per Mentor en aquestes qüestions. De manera que'l P. Franch fou en aquest temps el qui més influí en les orientacions literaries den Balmes, recomanantli la lectura dels clàssichs espanyols—als que fins allavors havia estat poch aficionat—sobretot el *D. Quijote*; les obres de Jovellanos, etc.

Ferrer, Galadíes y'l P. Franch, se reuniren sovint a casa den Balmes. Aquest els parlava ab entusiasme dels discursos de Lamartine sobre foment d'instrucció pública; d'algunes idées del articulista Lopez—autor de *El Caballero del Cisne*—insertes en *El Vapor* sobre el celibat del Clero. (1) Els parlava també de la lley electoral que havia estudiat detingudament, dels *avant goût* sobre «*El Espiritu del siglo*» de M. de la Rosa, que devorava com a fruyts saborosos, y's desfeya en lloables comentaris sobre els articles que en Donoso Cortés publicava en *La Abeja*.

«Qualsevol llibre—escriu Galadíes—que deixés al Dr. Balmes, a les 24 hores ja se'n havia fet càrrech, y, malgrat aixó, la seva erudició era fonda; pahía lo que llegía y s'ho assimilava pera produhir després trevalls ben personals, de la mateixa manera que un arbre dona fruyts.»

Autorisat competentment pera llegir llibres prohibits desllindava bé els errors, aparellant ab la seva ferria llógica, victorioses refutacions.

(1) Li servirían quelcom després pera'l seu notable treball?

Per aixó no deixava de llegir ab curiositat alguns escrits den A. Dumas, els de *El Vapor* referents a doctrina sansimoniana, y les notícies que portava *El Español* sobre «la sublime filosofia de Kant.»

La secció de la Societat Económica, de la provincia de Barcelona, establerta a Vich, presentá a 8 de Desembre de 1835 al Ajuntament d'aquesta Ciutat, una rahonada exposició demostrant la necessitat de plantejarhi les cátedres de Matemàtiques y Dibuix.

L'Ajuntament la va comissionar junt ab dos regidors pera la formació del plan, el qual se presentá a 29 d'Abril de 1836, proposant al Convent de la Mercé pera local, indicant els arbitris necessaris y especificant el pressupost y plan d'estudis pera abdués cátedres.

El Dr. Balmes determiná pretenir dita càtedra, malgrat l'opinió d'alguns amichs, y's posá a repassar y ampliar els seus coneixements de Matemàtiques.

Per Abril de 1837, tingué una grippe, y quan els seus amichs el varen visitar, a més de parlarlos—del llit estant—de les «Armonies» de Lamartine, y del periódich «La Religión» del Dr. J. Roca y Cornet «ab el que estava entussiasmat»; els confessá que ja's trovaria en disposició, pera desempenyar qualsevol hora la pretinguda càtedra.

El 10 de Juny del mateix any, la Junta Directiva inspeccioná les sales del nou establiment, y en la solemne apertura, se llegí la «Memoria ó reflexiones sobre el estudio de las Matemáticas» que hi enviá el Dr. Balmes, tant sàbia y erudita,

que la Junta Directiva li'n donà grans mercés afegint que tindria presents els seus mèrits en la elecció de professor.

En efecte, el dia 17 d'Agost sollicitava la càtedra, y el dia 29 del mateix rebia un ofici de la Junta, dient: que havent sigut llegits els memorials dels pretendents y examinades les circumstancies d'uns y altres, se havia acordat nomenarlo catedràtic de matemàtiques ab caràcter d'interí. (1)

El plan d'ensenyansa era el següent: 2 cursos de Matemàtiques desde 1 d'Octubre a 30 de Juny= 1.er any:—Aritmètica y Àlgebra fins a les equacions de 2.^{on} grau.=Aplicació del càlcul comercial.=Id. de Geometria elemental. 2.^{on} any: — Geometria pràctica y Trigonometria plana.=Aplicació del Àlgebra a la Geometria y principis de Mecànica y Dinàmica. — Retribució al professor: 6000 rals anuals; pera material d'estudi: 200 rals.

Desempenyà la càtedra admirablement.

Puntual a les classes, hi mantenia l'ordre ab suau rigor y tant interessants resultaven les seves explicacions, que no mes pera sentirlo hi assistien varis joves avensats en diferents carreres, porque no sols ensenyaba les Matemàtiques dels números, sino també les dels pensaments, de Lògica y Metafísica. Y sempre ab clara expressió adaptantse a totes les intel·ligencies. Ell també ens ho diu en la «Vindicación» «de mi comportamiento en la enseñanza no soy yo quien debe hablar. Más de una vez sucedió que nos hallábamos interrumpidos en

(1) A 16 de Novembre de 1837 participava a n'en Ferrer y Subirana que ja li havian donat la càtedra en propietat.

«nuestros cálculos con las campanadas de alarma
 «ó el toque de generala: si era posible continuar,
 «continuábamos, si no, nos levantábamos tranqui-
 «lamente y nos íbamos. Mis afanes se dirigían á sa-
 «car discípulos aprovechados; lo que conseguí así
 «en la parte elemental á que estaba obligado, co-
 «mo en la sublime que quise enseñar, sin embargo
 «de no estar contenida en dicha asignatura.» A
 més de lo que explicava en cátedra també els ves-
 pres donava conferencies a casa seva; hi assistien
 joves de varies edats, entre ells en Jaume Paris y
 en Joseph Cunill. Arribada l'hora, muntavan al
 segon pis, ab la llumanera que en Cunill portava
 encesa y a sa claror misteriosa descobrien a n'en
 Balmes, que, d'ordinari, trovaven a les fosques
 meditant profundament. (1)

D'aquests temps dexá escrits alguns curiosos
 tractats sobretot un de trigonometria. Malgrat aixó
 no abandoná en res ni les pràctiques piadoses ni's
 seus enciclopédichs estudis, ben al contrari a mes
 cultivá la poesia en els seus ratos d'oci y fins se
 proposá estudiar Medicina ab els llibres que li pro-
 porcionava el Dr. Campá. (2)

(1) D. Jaume Paris, sogre de D. J. Paris—qui avuy té una sombrerería a la plassa de les Garses—aná després á Barcelona a apendrer de sombrerer, y quan arribá a fadrí passá a l'establiment obert per D. Miquel Balmes. D. Joseph Cunill fou cunyat del Sr. Vergés—aquest senyor tenia 20 anys quan en Balmes morí, y es el que ha tingut l'amabilitat de recordarnos els datos esmentats.—

(2) Dedicá preferent atenció a les doctrines frenològiques de Gall y Spurzheim llegint l'article *Cerveau*.

IV

«El mon parlará molt de tú»
(Teresa Urpiá, al seu fill.)

Devingut enciclopédich per aquell constant estudi ajudat d'un clar talent y maravellosa memoria, nodrit el seu enteniment pels més variats y escullits menjars; ja havia arribat l'hora d'oferir les primeres flors, pressagi dels més saborosos fruits.

Allavors ja no's perdien els magnífichs pensaments que anaven sorgint de les seves profundes meditacions, que una forsa irresistible, inconeguda, l'empenyia cada volta mes a deixarlos escrits, mal que fos solsament en un trosset de paper.

De moment no demostrava orientació fixa en els seus escrits; anava remontant el vòl com un aucell qui s'alsa pera després precipitarse com brunzenta sageta cap al seu verdader terreny; algunes vegades s'inclinava a les disquisicions teològiques, mes sovintment apuntava sobre disputes filosófiques, ja s'embranchava en els més intrincats càlculs matemàtics, ja s'entretenia en les més curioses enquestes sobre historia, lleys, política, filologia, ja per últim, eren els seus esplays de prefe-

rencia lo que ell mateix titulava els seus *somnis de poeta*. Perque en aquell temps,—desde els seus 26 als 29 anys—la poesia era el principal objecte de les seves ilusions. (1)

Ab tot, desconfiant sobre'l mérit dels seus esplays, cercant va sempre un censor avans de publicarlos y'l trobava entre'ls seus amichs Ristol, Roca y Ferrer, que allavors residien a Barcelona, als que escribia sovintment parlantlos dels seus afers literaris. A n'en Ferrer especialment li consultava sobre les poesies y aquest les hi alabava, encoratjantlo a publicarles y oferintse pera presentarles a les redaccions dels periódichs.—Per aixó no es d'estranyar que, estant suscrit al periódich *La Paz* hi publicqués a 25 de Mars de 1838 la poesia *La Vida* (copiada a 7 de Juliol per el *Noticiero de Ambos Mundos*, de New-York) y poch mes tart entre altres *El Ajus-ticiado* y *Recuerdos del Santo Sepulcro*.

L'erudit jesuíta P. Casanoves,—qui té en prempsa un interessant volúm, *Reliquies literaries den Balmes*,—escriu que tant «forta era la manía dels versos que patia per aquell temps que una gazetilla de la mateixa *La Paz*, ahont publicava les poesies, y que sembla alabava un xich a Luter y a la Reforma, la contestá en vers casi bé istil K. O. K. No se si li van publicar aquell exabrupte, y potser aleshores va deixar aquell diari.» Hem dit que'l mateix Balmes desconfiava continuament del mé-

(1) Per mes que a Cervera ja havia compost algunes poesies que les hi corretria un seu amich qui fou després el celebrat dramaturech vigatá D. Francisco Camprodón; y més tart n'havia parlat molt ab el jesuíta P. Franch, que ja sabem fou un dels primers que despertá y educa'l gust literari den Balmes.

rit que poguessen tenir les seves poesies, demanant tot sovint a n'en Ferrer que li exposés la seva opinió, però aquest, en lloch de serli franch, les hi alabava exageradament, per lo que no es gens estrany que'l novell poeta li digués en una carta (1er de Juny 1838) «Yo quisiera, y se lo agradecería mucho, que V. me dijese lo que se ha pensado de ellos, de los pensamientos, imágenes, estilo, dicción, versificación, etc, etc., lo que he hecho es un ensayo y los ensayos deben servirnos para aprender. V. me ha hablado mucho de ellos, pero todo elogios, y yo he dicho para mí: este es el lenguaje de la amistad, tal vez el de la premeditada indulgencia, mas no el juicio literario.»

Poch temps després (18 Agost), li tornava a escriurur ab cert descoratjament: «V. se figura que á mí no se me puede decir cosa que ofenda mi amor propio y por esto se habrá abstenido de decirme paladinamente qué defectos se habían notado en mis versos...» (1).

«Yo, mi querido amigo, soy débil sin duda, soy vano, porque es este un achaque de nuestra miseria, pero no lo soy tanto que cierre mis oídos á la verdad, no tanto que yo guste de escuchar severas amonestaciones, no tanto que llegue mi presunción á pensar que soy algo más que un hombre oscuro confundido entre la turba y que nada tiene hecho para poder alzar erguida la cabeza.» «que quiere V. que haga publicar otra vez mis miserias? Dejemos andar el tiempo, estudiemos, compongamos,

(1) El fragment que copiem a continuació, dona una bella idea de la seva delicada humilitat.

pero sea para nuestro uso particular, no llamemos por ahora la atención del público con producciones que cuando menos deben de ser prematuras.»

Accedí per últim en Ferrer a fer de censor indicantli algunes esmenes, a lo que contestá en Balmes a 7 de Setembre, que quant havia escrit aquelles poesies s'havía abandonat del tot «á la mediana facilidad que tenía para componerlas, y si uno corre mucho es natural que tropieze.» Ell ponderava l'utilitat de les advertencies amistoses perque «desde que me lo han advertido he visto el defecto con toda claridad cuando antes no tenía de ello sino un sentimiento confuso que sin embargo despreciaba. Tanto conviene aún en casos muy palpables tener un amigo que á uno le tire de la capa.»

Per últim, en altre carta (2 Abril 1839) ja li demanava parer sobre l'idea d'aplegar en un tomet «una colección considerable» de les seves disperses poesies.

Empró mentres acaritava aquesta ilusió, que entusiasma a la majoria dels novells poetes, vingué el 26 de Maig de 1839, de luctuosa memoria pera'l nostre professor.

Teresa Urpiá, aquella bona mare que li doná el sér, que li ensenyá les primeres oracions, que's desvetllá per ferli seguir els estudis, comunicantli tota la seva pietat y energia; are que'l seu fill predilecte anava a entrar al període més brillant de sa vida, are la pobre mare baixava al fossar. Ab tot, Deu ja li feu coneixer en vida tota la gloria reservada al nom den Balmes, y avans de donar l'últim sospir, en un esclat de íntima satisfacció y llegítim

orgull,—deixant per un moment aquella saludable reserva que li havia guardat sempre pels elogis— exclamà: *Fill meu, el mon parlarà molt de tú.*»

«Su aflicción por la pérdida de su madre fué viva y profunda, pero digna y serena como todos sus actos y sentimientos.» «Dice el Sr. Córdoba, que en las meditaciones del filósofo anduvo mezclado durante largo tiempo el recuerdo de su madre» y el Sr. García de los Santos, que donde resaltaba más fuertemente «su exquisita sensibilidad y su sin igual ternura, era hablando de su madre.» Raro era el día en que no hiciese girar la conversación acerca de ella, «enumerando sus perfecciones, el talento con que supo dirigirle, su acrisolada virtud, descendiendo después á hacer aplicaciones de la educación materna á las diferentes circunstancias de la vida.» (1) «El respeto, la ternura, el entusiasmo con que hablaba de su madre realzaba notablemente á aquel hombre en quien no había más que *inteligencia y amor.* (2)

Passats aquells dies de dòl y d'angoixa, que tenien el seu esperit en opressió constant, els dolsos consols de la religió, les mostres d'afecte dels parents, amichs y deixeples y més que tot el retorn a les seves habituals tasques, li normalisaren aquella afictiva situació. Continuava encare ab l'intent de publicar el seu volum de poesies y qui sab si tenia ja *in mente* molts dels treballs que després escrigué, com se desprén d'una carta que ab fetxa 22 de Juliol dirigí a D. J. Roca, de la que copiem

(1) Roure, obra citada, pág. 44.

(2) G. de los Santos, *Vida de Balmes*, pág. 691y 692.

els següents fragments: «Estamos casi resueltos de trasladar la familia á esa, y tal vez muy pronto; nos fundamos para esta resolución en que la fabricación en esa tendrá muchas mayores ventajas.» «Por lo que á mí toca no vendría á esa por ahora.» «Tengo aún metido en el magín lo que le escribí sobre las poesías, y si viera V. otros manuscritos que tengo adelantados sobre altas materias, se había de morir V. de risa de tanto atrevimiento.» «Según veo por la carta que acabo de recibir de Ferrer y Subirana, Vds. creyeron que yo trataba de publicar desde luego las poesías; tal vez mi mal modo de expresarme lo daría á comprender así, pero no es este mi pensamiento. Si mal no me acuerdo les decía que contaba gastar algún tiempo en bruñirlas y en tales materias este tiempo no debe ser poco.» «Parece que Ferrer recela que yo no me precipite; mal me conoce; una cosa es una publicación que ocupa el ángulo de una hoja periódica y otra cosa es un libro; á buen seguro que no soltaría yo el cartapacio sin haberme despedido de él millares de veces.»

Pero éll no s'en despedí y les poesies no s'arri-varen a publicar, sinó fins molt temps després, com a escrits póstums quina oportunitat ha sigut discutida.

Perque com diu en Córdoba: «Es verdad que no descolló en este ramo de la literatura. Balmes poseía la parte artificial; suplió con el estudio las dotes naturales que le faltaban, pero no pudo competir con Quintana como poeta, así como tampoco le era dado rivalizar con Orfila como médico.» Y el

Sr. Roure, en la citada obra «Sentía sin duda y aún más que sentir, veía y comprendía la belleza literaria, conforme lo probó en muchos pasajes de sus obras... pero le faltaba el poder de expresión, el brillo y la plasticidad, la gracia y el encanto del lenguaje poético, y hasta la misma técnica del arte.» «García de los Santos, le atribuye una imaginación ardiente é impetuosa, que quizá no era otra cosa que el fuego intelectual. No es otro el elemento que domina en sus mejores composiciones. El Sr. Menéndez y Pelayo ha dicho en el citado estudio de Quadrado: «No era indiferente Balmes á los goces estéticos, especialmente á los de la música y la poesía, pero sus infelicísimos versos dan testimonio de lo estéril de estas aficiones suyas, que por otra parte le honran. Su entendimiento, lúcido y vigoroso, pero no exento de cierta sequedad prosaica, era más apto para comprender la verdad que la belleza.»

Un dels altres manuscrits que tenia preparats, era el que desenrotllava el tema *El celibato del clero católico* (prescindiendo de las leyes canónicas y civiles) *es más conducente política moral, y religiosamente hablando, al bien de la sociedad que la facultad de poder contraer de los protestantes?* proposat en el certámen que's convocava en el N.º 7 del *Madrileño católico*, quin anunci en Balmes havia vist en *La Religión*.

El premi consistia en la publicació del mellor treball en el dit periódich. Poch temps després d'haver enviat en Balmes el seu a la redacció del *Madrileño católico*, rebé una carta de son director

Sr. Riesco-Le-Gran participantli que la seva memoria havia sigut premiada, y ab la nota de *sobresaliente*, congratulantse d'haver descobert aquell *tesoro* y afegint entre altres coses «Yo consideraba á V. algo prevenido contra mí porque no le he insertado algunas cortas poesias que me ha remitido, más hablando con franqueza me gustan más sus escritos en prosa que sus versos...»

Segurament aquesta franquesa del Sr. Le-Gran—qui li oferí després el ser corresponsal d'una societat biblioco-catòlica—impresioná més a n'en Balmes que no pas les inmesurades lloances den Ferrer, y per aixó convensut de que'l seu camí era un altre, que are se li obría mes planer pero no menys brillant, penjá la seva lira pera no tornar a polsarla sino rares vegades més. (1).

S'insertá en el n.º 10 de *El Madrileño Católico*, essent llegida ab interés y elogiada pels intel·ligents que'n feren menció en varis periódichs, especialment en Roca y Cornet, que la publicá en el número 44 de *La Religión*. Axis se comensava a realisar la profecia den Ristol, aquell amich íntim fidelíssim, franch y alegre, a qui en Balmes consultava allavors tots els afers y tenia tota confiança.

Animat per aquest primer éxit y després d'haver sentit el parer del seu mestre y amich Don J. Soler, imprimía les *Observaciones sociales politicas y económicas sobre los bienes del clero*, opúscol de palpitant actualitat, ja que en 1840 la desamor-

(1) El N.º 407 de *Los Trovadores* nous publicá la traduecció catalana del himne *Jesu corona virginum*. Ademés sembla que el P. Casanovas, ens farà conèixer en el seu llibre uns altres versos catalans inédits, també originals den Balmes.

tisació eclesiàstica era un dels punts més discutits en la política espanyola; l'humil sacerdot desde un montanyós recó d'Espanya, sortia a defensar els bens del clero ab més llògica y novetat de pensament que els mellors diputats del Congrés (1).

Escrigué a n'en Ristol pregantli que ab tota franquesa li indiqués el concepte que havia merescut la seva obra, manifestantli al mateix temps el desitj que tenia d'anar a Barcelona. Aquest no solament complagué al seu amich, sinó que, entusiasmada, ho comunicava casi ab les mateixes paraules als seus més íntims coneguts. Vegis per exemple aquesta carta que conservém.—«Madrid 17 Julio 1840. Sr. D. M. Galadies—Amigo: Grande ha sido la aceptación que ha tenido el folleto de Balmes sobre los bienes del clero, é inesplicable el elogio que han hecho y hacen de él los principales literatos y sabios de esta Corte. Podría citarte en comprobación de esto varios pasajes, pero bastará el siguiente que debe ser para tí de mucho peso.—Preguntado el Sr. M. de la Rosa por el Sr. de Perpiñá que le había parecido el folleto de Balmes, respondió;—*Magnífico; me ha gustado mucho; no puede darse cosa mejor; está muy bien puesto, no me acuerdo haber leído cosa que me haya gustado mas; y aún como escritor tiene mérito; tiene cierto sabor agradable; pero tiene también algún resabio; hay algunas veces una a intercalada y alguna otra cosilla que son tal vez efecto de ser catalán el au-*

(1) El diputat D. Sr. de Tejada, qui havia pronunciat un magnífich discurs en favor del clero, digué al llegir dit opúscol—*Mi discurso no puede compararse á esto.*

tor. (1) *Le he dado á leer al Duque de Gor con particular recomendación. Es un eclesiástico muy digno, es preciso darle á conocer.* Este mismo, y aún si cabe mejor, me hizo el lunes en su casa donde estuve largo y casi hablando siempre de Balmes, tal es el cariño y afición que le ha tomado. El Sr. Pidal, Pacheco, Branvo Murillo, Perez, Hernández, Tejada y algunos que tengo el gusto de visitar, no tienen palabras para expresar el mérito que reconocen en esta obrita. Creo que tomarás una buena parte en alegrarte de esas noticias, recayendo en un amigo tan apreciable bajo todos conceptos y siendo el decoro de nuestra patria.—Tu amigo—Ristol.»

Molts periódichs de Barcelona y Madrit,—entre ells la *Gazeta*—parlaren favorablement de las *Observaciones*, fins el ministre de Governació senyor Pidal se'n ocupá en la *Revista de Madrid*, els elogis eran unánims y'l públich agotava l'edició.

El Sr. Roca y Cornet, que'l comentá desde la *Religión*, deya al parlar del punt ahont s'esplica la génesi del protestantisme; «en este sólo párrafo existe el gérmen de una extensa obra.»

Aquesta no fou altre que *El Protestantismo comparado con el catolicismo*. El nostre escriptor estimulat per l'éxit del seu opúscol y recordant crítiques que havia llegit en la *Religión* sobre l'obra den Guizot, *Historia General de la Civilización Europea*, intentaba ampliarles en altre—al istil de las

(1) El mateix Balmes deya parlant de la llengua castellana «Que los que tenemos la suerte ó la desgracia de haber nacido en Cataluña, debemos estudiar por principios, como el idioma latino, inglés ó francés.»

Observaciones—peró a mida que l'anava preparant una idea cada volta més colossal sorgia temptadora en la seva ment.... «dormint—diu en la *Vindicación*—menjant, ensenyant y passejant, sempre pensava ab lo mateix. Era'l meu somni daurat, la meva ilusió y esperança en aquest mon.»

Desde allavors, instat vivament per el canonge Soler, a qui havia ensenyat els primers quaderns, seguí desenrotllant ab activitat la seva trascendental obra; sols descansava pera publicar algunes altres produccions de menys volada, però sempre ben interessants y acabades en el seu genre. En el mateix any 1840, el citat canonge li demaná per mercé literaria que li traduis del francés les *Máximas de San Francisco de Sales, distribuídas para todos los días del año*, y ho feu en poquíssims dies, no sens haberles sotmeses, avans de donarles a l'impremta, al parer y crítica del seu mestre.

Aquesta mostra d'humilitat repetí al portarli el manuscrit de les *Consideraciones políticas sobre la actual situación de España*; «Tanto me ha gustado este manuscrito—li digué el Dr. Soler, tot abrasantlo—que no sólo lo juzgo digno de la luz pública, sino que si yo fuese confesor de V. y debiera imponerle una buena obra para satisfacción de sus faltas, la penitencia sería: imprima V. este manuscrito.» Cumplint aquest consell, Balmes aná a Barcelona intimant tot seguit ab en Roca y Cornet que també l'animá a publicar l'opúscol, acompanyantlo a casa l'impresor J. Tauló, qui li comprá l'obra per 80 duros y una participació en els beneficis.

Allavors s'era acabada la guerra civil, però els ànims seguien encare extraordinariament excitats; «Muchos que ahora la echan de valientes—observa la *Vindicación*—no se hubieran atrevido seguramente y menos en Barcelona, á publicar semejante escrito en que condenaba terminantemente la revolución y en que manifestaba francamente mi opinión sobre todas las materias, encerrando allí en pocas palabras toda la sustancia de lo que después he desenvuelto en el *Pensamiento de la Nación*.» En efecte; en ell cantava palesament les veritats—ab dicció més acurada que en les *Observaciones*, ja que procurava esmenar certs defectes d'istil—a tots els partits polítichs, no pera afegir llenya al volcá, sinó pera contenir aquella onada desfeta de tant oposades passions; éll plantejava videntment el problema polítich y fins n'entreveya una solució. Es una prova de que en Balmes no trevallava a l'ombra y possehia una gran fortalesa d'esperit pera tirar aquell opúscol en mitj de l'irascible multitud que demanava víctimes. El mateix Dr. Soler li havia aconsellat que suavisés certes expressions, afegintli: «Mire V. querido Balmes que en medio de este choque de encontradas opiniones, va V. á ser lo que una columna levantada en paraje público.»

Mentres el públich llegia ávidament les *Consideraciones*, Balmes anava trevallant la seva magna obra *El Protestantismo*, que ja tenia molt avensada, interrompentla solsament uns 15 dies pera escriurer *La Religión demostrada al alcance de los niños*, que's publicá el mateix any 1841.

Avans de tornar a Vich fou mereixedor de que

l'antiga y distingida Academia de Bones Lletres de Barcelona lo nomenés soci honorari a proposta de D. J. Roca y Cornet a qui en Balmes escrigué (10 Mars 1841) una carta de gracies. Poch després, en compliment del torn, enviá a dita Academia una ben escrita memoria sobre l'*Originalitat* que aquesta conserva «como un recuerdo—diu en Córdoba—de su privilegiada inteligencia, que pasará á nuestros hijos como un tesoro de elegancia y de *originalidad*.»

Aquell viatge a Barcelona «el espectàculo de sus templos, de sus bibliotecas, de sus academias, de sus establecimientos industriales, el trato con los sabios más famosos de aquella capital, el incentivo de la gloria, el deseo de aumentar su celebridad creciente ya..... la emulación, no la envidia; la prudencia, no el orgullo; los sentimientos sublimes del filósofo verdadero, no los pueriles delirios del mentido sabio inspiraban á Balmes.» Ell tornava a sentir més intensament aquell desitj de residir a la ciutat comtal manifestat a n'en Ristol desde l'any 1836, y si bé la càtedra de matemàtiques l'havia distret per un quant temps, desde que comensá a imprimir les seves obres, aquesta mateixa càtedra li destorbava els multiplicats viatjes que havia de fer a Barcelona.

Per aixó y a l'objecte de poder subsistir a la capital tenia presentada una sollicitud demanant una càtedra de l'Universitat. Però quan semblava que, per mediació del Dr. Quintana y del Rector se li volia concedir la d'Economía Política—desde la qual en Balmes segons carta a n'en Ferrer

(5 Octubre 1840) pensava emitir algunes idèes propies—allavors en Balnes se trová tant delicat de salud que no s'atreví a acceptar. (1).

Per altre part allavors se sentia atret vers el periodisme; un dels seus somnis daurats era la fundació d'una revista y sobre aquest tema escribia llargament a n'en Ferrer. A 9 de Maig, li comunicava que D. Gervasi Gironella, director de la *Revista de Madrid*, estava empenyat en que prenguéss part en el seu periódich, mes éll no s'acabava de decidir. Y es que allavors ja s'estimava en gran manera la seva independència d'escriptor, y en tot cas preferia publicar una revista a Barcelona junt ab el seu amich Ferrer, ab qui tenia més franquesa, y per aixó en la carta citada li deya ademés, que tirés plans sobre'l modo de ferla, insinuantli que potser seria factible un contracte ab els redactors de la *Nación*, que'ls permetés cambiar el nom y el caràcter de dit periódich, pera transformar-lo en el que ells desitjaven.

Decidit ja, a donar a l'impremta els primers tomos de *El Protestantismo*, escrigué a n'en Ristol (19 Maig 1841) qui allavors era a Madrit, consultant-li sobre si convenia fer imprimir l'obra a Barcelona ó bé en aquella capital, que tenia moltes ganes de visitar y ahont, segons el parer del Sr. Aribau, podria conciliar *otium cum dignitate* encare que ell ho veyia molt insegur.

(1) Sofrí en efecte—recorda el seu metje Dr. Campá—una catarral ab síntomas que indicavan la molta susceptibilitat dels seus orguens respiratoris. Dit metje li aconsellá que moderés el treball intelectual sobretot avans y després de menjar. L'escriptor ho complí per una temporada, pero un cop refet, torná als seus treballs encare ab més assiduitat.

En Ristol li aconsellá que's fés l'impresió a Barcelona ahont no li pujarian tant els gastos.

El 4 de Juliol, mostrava els originals al Dr. Soler, qui per encàrrech del M. I. S. D. L. Casadevall, feu la censura, dient entre altres elogis «que es como el arca del Testamento en la que con las flores que había arrojado la vara de Aarón, hay lo recto y tieso de ella, hay la urna del maná y las tablas de la ley».

Poch després quant ja la familia Balmes residía y tenia establert el seu negoci a Barcelona, hi arribava el nostre escriptor—decidit a domiciliarshi—el día 8 de Juliol a les quatre de la tarde.

V

«Sobre el particular oi á Ferrer y á Balmes;
no sabría á quien dar la razón.

(Ristol a Galadíes).

Ferms en el propòsit de publicar una revista y no havien pogut entendrers ab el director de *La Nación*, en Balmes y en Ferrer anaren a trovar a n'en Roca y Cornet, qui allavors seguía encare redactant *La Religión*. Aquest a instancies dels dos amichs accedí per últim a plegar el seu periòdich pera fundar ab ells *La Civilización*, revista quinzenal religiosa, filosófica, política y literaria que's comensá a publicar a primers d'Agost de 1841 y comptá ben prompte un bon nombre de suscriptors, poguent figurar dignament al costat de les mellors del estranger en el seu genre.

Entre els tres redactors y l'editor Sr. Brusi, s'establí un contracte, que no's firmá fins a 15 de Janer de 1842, per el qual aquells se comprometien —mitjansant una quantitat que sembla era de 51 duros, que's deurían repartir— a escriurer 24 números y aquest s'obligava á publicarlos. Després

uns y altres quedarian en plena llibertat de continuar o no dit periòdich.

Cada 12 números venia a formar un volum de dimensions bastant regulars, ja que essent el text seguit, se podia enquadrar com si se tractés d'una obra o colecció d'articles. Per l'Agost del any següent 1842, havian ja completat els 24 números y per aixó un dels redactors al firmar el rebut en nom dels seus companys notava «he recibido..... etc., por el octavo y último plazo estipulado.» S'havia, per lo tant, acabat el contracte, pero la *Civilización* continuá publicantse y els seus redactors firmant els rebuts a tenor del mateix contracte.

Pero quan eran al número corresponent al mes de Febrer del any 1843 o siga quan tant sols faltavan dos números pera completar el tercer volum, allavors en Balmes «sin haber mediado—diu en Córdoba—entre los tres colaboradores la menor queja y sin previo aviso, se separó de Roca y de Ferrer para publicar el sólo otro periódico intitulado *La Sociedad*.» L'últim rebut l'havian firmat els tres redactors per separat, Balmes y Cornet el dia 20 y en Ferrer el dia 24.

Quan en Ferrer sapigué la decissió den Balmes, tingué un gréu disgust y en un moment d'excitació y de despit li enviá una carta (20 Febrer 1843) que no considerem oportú transcriurer integra: ella es en resum una queixa de que fes una publicació diferenta de la *Civilización*; pero ab el mateix objecte y carácter y en la mateixa casa, además li recorda que durant els seus llarchs viatjes ell s'havia encarregat sense retribució especial de

portar tot el pés de la redacció, se li plany també de que no l'avisés ab anticipació avans de donar tal pas, ja que si ell havia estat ausent era per recobrar la salut, y de que en el prospecte de *La Sociedad*, s'oferís ab dit periódich pera cobrir les suscripcions de la *Civilización*. En Balmes li contestá dos dies després ab una serena y acabada refutació de tots aquets atachs demostrantli el dret que tenia a separarse, afegint que ja l'havia avisat ab anticipació y que durant la seva ausencia tampoch havia deixat d'enviar els seus corresponents treballs pera la revista.

Pero com al dia següent rebés una contestació den Ferrer dient que no estava convensut, en Balmes li enviá en Brusi decidit a fer tota mena de concessions, desde el escriurer els tres redactors els dos números que faltavan pera'l tercer tomo de *La Civilización* fins a oferirli un lloch en la redacció de *La Sociedad*. Allavors fou quan en Ferrer, satisfet de moment el seu amor propi renunciá a n'aquestes concessions. Pero, «A Ferrer que era extremadamente sensible, según el Sr. Soler le afectó mucho la separación de Balmes. Retirado a su Montaña, murió poco después, víctima de aquel terrible mal (1) que amenazaba segar en flor lo más escogido de la juventud catalana.»

En Roca y Cornet intentá inútilment una avinensa entre'ls dos antichs amichs y allavors fou quant se despedí en el darrer article de la revista dient que «por motivos que yo no podía prever ni

(1) Se refereix el Sr. Roure a la tuberculosís que ja feya temps patia en Ferrer y que'l portá a la tomha el día de Nadal del mateix any 1843.

expresar y en los que no tengo la menor parte, va a cesar esta publicación.»

Fins aquí la qüestió que tal com sembla que's desenrotllá; ara ve la segona part o sia'l modo de tractarla els biografs que se n'han ocupat. El Sr. Soler,—qui fou el primer en publicar la biografía den Balmes—escriu: «El fallecimiento infeliz y prematuro de Ferrer, muy cristiano, extremadamente pobre y honroso; esta muerte y la modestia del Sr. Roca, impiden la narración de algunas diferencias que mediaron entre los tres amigos, y produjeron la conclusión de la *Civilización*, y el principio de *La Sociedad*. Creo también que el Dr. Balmes no tenía la razón de su parte, pero tampoco me admiro cuando leo en la Sagrada Escritura que S. Pablo riñó con otro Santo, y permanecieron santos ambos.»—«Roca y Cornet, intervino como mediador, pero Ferrer era un joven meditabundo y extraordinariamente sensible. Nadie mejor que Roca sabe los incidentes de este asunto, aunque pronto se divulgaron y ya nadie los ignora aquí (Barcelona), si bien son cosas que entre escritores suceden cada momento.» El Sr. Roca y Cornet en sa Memoria necrológica den Balmes llegida en la Academia de Bones lletres de Barcelona se limita a dir que «No satisfecho el ánimo de Balmes con la marcha sosegada y majestuosa de *La Civilización* anhelaba entrar más de lleno en las discusiones que afectaban más directa é inmediatamente la situación española y á esto puede atribuirse entre otras causas el haber emprendido por si sola *La Sociedad*. El señor Córdoba copia lo den Soler, observant avans que:

«Duélenos en el alma descender á estos pormenores, pero es trance inevitable; los leemos sin discrepancia alguna en varios apuntes que existen en nuestro poder, firmados por personas respetables». También transcriu lo dit per en Blanche-Raffin, en un article insertat en l'*Universitat católica de Paris*, en el qual s'empenya en buscar el motiu que separará als tres redactors. «Quizás (diu) la originalidad de estos diversos talentos no ha permitido que se aplicasen por mucho tiempo juntos en una obra común. En los trabajos puramente especulativos como eran los de *La Civilización*, la marcha paralela es difícil y muchas veces erizada de obstáculos cuando se trata de fijar reglas sobre puntos en que no es reprehensible la divergencia. Una razón de este género habrá determinado sin duda después de año y medio la transformación de *La Civilización*.» «Este episodio de la vida de Balmes dió lugar á críticas amargas pero que sería inícuo imputarle la menor malicia y premeditación, y á lo sumo podría censurarsele por haber llevado hasta el exceso, en aquella ocasión aquella energía, aquella firmeza de voluntad de que Dios le había dotado para hacerle capaz de grandes designios.»

El Sr. García de los Santos, dona poca importancia a n'aquest incident fent notar sols la superioritat dels articles den Balmes sobre els dels altres redactors. En la pág. 724, parlant de la biografía feta per D. A. Soler, observa que: «Hay en ella exactitud en algunos datos que presenta y buen juicio en muchas de sus observaciones; pero su autor envolvió en su última página una ofensa

con grande sentimiento de todas las personas que conocían á Balmes, y á la que yo he opuesto datos irrecusables que en circunstancias dadas podría aumentar». Ab tot el Sr. García, casi no'n publica d'altres que una carta de D. Miquel Balmes (12 De-sembre 1848) en la que aquest li diu que li remet copia dels contractes de *La Civilización* pera que'n fes l'us que considerés més convenient.

També l'antich editor de dita revista D. Antoni Brusi, esperava una oportunitat pera rebutjar les afirmacions del biógrafo Soler, y la trová en el discurs que llegí ab motiu d'inaugurarse (á 31 d'Octubre de 1853) el Panteó den Balmes, en el Cementiri de Vich. Després de dedicar un elogi a n'en Ferrer y Subirana digué: «Aquí en este solemne momento con la mano puesta sobre el corazón en presencia de las tumbas de ambos amigos, debo declarar no ser exacto lo que por falta de datos precisos, ha avanzado algún biógrafo de Balmes y han copiado otros diciendo que cuando se separó de aquel compañero dejó de tener la razón de su parte. Fui la única persona que medió en el asunto, y puedo probar completamente que en ninguno de los dos hubo culpa ni agravio, disipándose con prontitud una pequeña nube que entre ellos se había levantado.» El Sr. Soler, recullí l'alusió y feu insertar un comunicat en el *Diario de Barcelona* (19 Novembre 1853) dient que «Suponiéndose inexactos mis asertos, creo de mi deber y de mi delicadeza, declarar solemnemente ante el público que me afirmo y me ratifico de nuevo en todo cuanto escribí en dicha biografía sin añadir ni una sola tilde.»

Peró, a continuació el Sr. Brusi hi afegia una llarga réplica en la que no sols també s'aferrava y ratificava en tot lo del discurs, sinó que además feu l'història de lo ocorregut, explicant el contracte de *La Civilización* y tot lo que mediá entre en Balmes y en Ferrer al cessar dita revista, y venint a demostrar que aquell biógraf s'havia separat de la seva missió al deixarse portar per les seves preferencies o afeccions particulars, y no per la veritat dels fets, dolguentse de que en Soler, quina bona intenció reconeixia, ataqués la fama de la persona a qui havia volgut elogiar, y afegint per últim que esperava de la rahó y bon sentit dels demás biógrafs que no seguirían a n'aquell per aquest camí.

Es clar que ningú duptava de la bona fé den Soler, però la qüestió ja era d'amor propi, y a contestar l'empenyian els mateixos amichs den Ferrer, sobre tot un d'ells D. Marian Noguera, (1) qui li proporcioná l'original de la carta dirigida a ne'n Balmes per aquell escriptor. Quan en Soler estava decidit a publicarla, l'oportuna intervenció del Director de *El Ancora*—qui li aconsellava que en obsequi a la bona memoria y reputació dels dos amichs fes un sacrifici del seu amor propi—trencá hábilment una discussió que ja reprobavan les persones sensates.

Posteriorment D. N. Roure, en la seva obra després de transcriure lo dit per alguns biógrafs, sembla que vulgui atribuir aquesta ruptura a les diferencies de criteri que'ls tres escriptors sostenien en matèries filosófiques.

(1) Dit Sr. vivia a casa den Ferrer, quant aquest renyí ab en Balmes.

Peró D. J. Gudiol, en uns documentats articles (1) s'inclina més aviat a creurer que darrera aquesta dissensió hi palpitava principalment la qüestió econòmica.

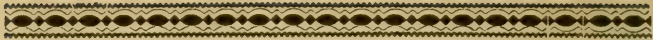
Una y altre causa hi deuria influir bastant; nosaltres després d'haver examinat casi tots els documents (2) tocant a n'aquest assumpto, ens atrevim a senyalar tres fets com a causes principals; la malaltia den Ferrer y per lo tant sa vaga forçosa, l'independencia y superioritat den Balmes, que volia cumplir sa missió sense cap mena de lligams, y per últim la conveniencia den Brusi que cercava condicions més ventatjoses.

Ab tot, respecte la manera de desenrotllarse la dissensió ens atenim a les paraules den Ristol, copiades en l'epígraf d'aquest capítol.

(1) •En Balmes y en Ferrer y Subirana.• *Gazeta Montañesa*, núm. 469, 470 y 472.

(2) Tenim entés que'l P. Casanovas els publicarà en el llibre anteriorment esmentat.

VI

Cosa admirable! siempre en las grandes crisis de la sociedad, esa mano misteriosa que rige los destinos del universo tiene en reserva un hombre extraordinario; llega el momento, el hombre se presenta, marcha: él mismo no sabe á donde, pero marcha á cumplir el destino que el Eterno ha señalado en su frente.

(J. Balmes, apuntaments sobre Chateaubriand).

Arrivém al període més brillant del nostre biografiat; s'havien complert els pressentiments del bisbe Corcuera, els pronóstichs den Ristol y la profecia de Teresa Urpiá; sorgia l'escriptor ab tota potencia, elegancia y profunditat y anava a cumplir la seva missió. Envejes, calumnies, y persecucions, angunies y contrarietats; res podia detenir aquell astre brillantíssim qui marxava dreturer y fulgurant en mitj d'una época de revoltes, de mareig, obscuritats y confusió. La seva febre d'activitat era extraordinaria y tot biógraf que'l vulgui seguir en els seus llarchs y multiplicats viatjes, mentar al ensemps els trevalls periodístichs, les obres maravelloses, retratar al home públich y apuntar els detalls interessants de la seva vida in-

tima, no sols se veu precisat a omplir llargues pàgines, sinó també a trastornar sovintment el rigorós ordre cronològic.

De bon grat ens sortiríem are de la modestíssima esfera dels nostres *Apuntaments*, però no es necessari, els estudis sobre aquest període son nombrosos; formen la part principal de les obres voluminoses y'l nostre propòsit es resumir lo més capital provant de passada si podem afegirhi quelcom de nou.

Al poch temps de residir a Barcelona publicá el mateix any 41, ab la coloboració de D. Francesch Puig y Esteve el «*Manual para la tentación, formado de trozos escogidos de los mejores místicos españoles*» que demostra l'estudi especial que havia fet dels ascétichs y místichs espanyols.

Redactor ja de *La Civilización* y fet el propòsit de quedarse a Barcelona, es natural que deixés la càtedra de matemàtiques, quina dimissió presentá á 28 d'Agost. Ab tot no oblidava pas els seus amichs de Vich, per quins era considerat com a home d'influencia, confiant al seu bon seny la resolució de molts delicats afers, com pot veures una mostra en el que anem a explicar.

D. M. Puigllat y D. M. Aguilar, catedràtichs del Seminari de Vich, havien publicat un llibret en catalá, traducció d'uns articles insertats en un periódich de Madrid, que foren llegits sense protesta. Pero aquest llibret—segurament per males volentes—fou denunciat per suposades excitacions a la rebelió; la causa s'anava a fallar, y'l fiscal deya que demanaria al menys 6 anys de desterro pera

els seus autors. Aquets sol·licitaren l'intervenció den Balmes, qui en un sol dia llegí el llibret, estudiá l'afer baix els varis punts de vista y repassá les lleys d'impremta, redactant un curt però lluminós informe que feu a mans dels jurats. Aquets al veurer en ell tan llògicament demostrada l'injusticia d'aquella denuncia, resolgueren per unanimitat no haver lloch a formació de causa, lo que Balmes ho escrigué a correuyta per tranquilitat dels seus autors ab una llarguíssima epístola que explica tots els trámits de la qüestió y comensa aixís: «Muy Sr. mío: la verdad ha triunfado de la mentira y la inocencia de la calumnia...» (1).

A principis de 1842, publicá *Conversa d'un pagés de la montanya sobre lo Papa*, llibret que sortí anónim, pero que segons tots els indicis fou obra den Balmes. Allavors estavan a punt de sortir els primers tomos de *El Protestantismo* y'l seu editor Tauló, que era actiu y conexia París, proposá a n'en Balmes anarhi pera editar l'obra traduïda al francés. L'escriptor no desitjava altre cosa que veurer mon y coneixer sobre tot el *Cerebro de Europa*.

A París llogaren una habitació a la *rue de Saint Honoré 357*, y tot seguit en Balmes comensá ardidament la traducció, ensenyant els borradors a Mr. Blanche Raffin. (2) En els seus ratos de descans s'entretenia en regirar els polsosos llibres que je-

(1) Aquests documents els hem trovat entre els papers del Sr. Galadies, qui com advocat, deuria intervenir en tal afer.

(2) Dit jove després s'encarregá d'acabar la traducció. Fou mes tart un dels principals biografs den Balmes.

yen ignorats per les immenses postades de la Biblioteca Real, lo que li serví pera completar algun capítol de la seva obra. Ademés visitá a varis il·lustres expatriats espanyols, entre ells M. de la Rosa, Gironella y Compte de Toreno, y, segons en G. de los Santos, alguns personatjes francesos, com Molé y Lacordaire.

En Tauló l'animá d'anar a Londres per publicar la seva obra en anglés. En Balmes sols accedí a lo del viatge, però avans volgué apendrer aquella llengua, comprá una gramática, y als pochs dies ja llegia y entenía dit idioma; pera enterarse del accent, li bastá escoltar qualche anglés que trovés pel carrer. Mentres en Tauló tornava a Barcelona als seus quefers, Balmes aná a Londres, ahont estigué un quant temps visitant també biblioteques y museus, retornant després a París, ahont escrigué una biografia del P. Mariana per encàrrech d'una societat literaria, treball que després vegé la llum en *La Civilización*.

Al tornar a Espanya a principis d'Octubre tingué noticia de que per ses idees moderades y per haver visitat a M. de la Rosa s'havía fet sospitós al govern revolucionari d'Espartero, com ho explica en la carta que a 20 d'Abril de 1843 dirigí al allavors canonge y després bisbe de Vich, D. Lluçia Casadevall. D'ella son els següents fragments: «V. quizás no tiene noticia que ha tiempo se ha fraguado una trama para perderme.» «A poco de haber llegado á Madrid fui avisado de que el gobierno me miraba con recelo y se me dijo que traía no sé que encargos de Martínez de la Rosa. Tuve tan seguros

datos, que al fin me resolví á presentarme al Sr. Jefe político pidiéndole explicaciones, y este caballero se portó con mucha finura y disimulo, aparentando que nada sabía, que el Gobierno nada tenía contra mí, que podía permanecer en Madrid todo el tiempo que quisiese.» Explica el seguit de maliciosas calumnies de que fou objecte, essent acusat primer de trevallar a favor de Cristina d'acort ab en M. de la Rosa y después a favor de D. Carles. «Con tanta evidencia desvanecí todos los cargos —continua después— que otra vez el Sr. Jefe político se penetró de la calumnia, añadiendo que permaneciese tranquilo y que oficiaría. Otra vez he escrito á Madrid, y por ahora no he recibido contestación, pero no me queda duda de que se ha fraguado en Londres y en París un plan para perderme.» «Continuo escribiendo como mi conciencia me dicta, y lo demás lo encomiendo á la Providencia. —Vengamos ahora á lo que V. me pregunta sobre Mr. Guizot. Tuve ocasión, pero no quise aprovecharla. Un literato muy distinguido que había sido su secretario en el ministerio, me invitó una y mil veces á que le presentase mi obra; pero Guizot era ministro, y esta consideración me retrajo por varios motivos; sin embargo sé que desde mi salida de París se la han presentado. Si tanta desconfianza infundieron mis relaciones con el Sr. Martínez de la Rosa y otros personajes españoles, ¿quién sabe lo que se hubiera creído si me hubiesen visto en comunicaciones con el ministro de negocios ex~~tr~~anjeros?»

A primer de Mars de 1843, havia sortit el primer nombre de *La Sociedad*, revista religiosa,

filosòfica, política y literaria y ben prompte els malpensats la titllaren de que abrigava projectes subversius. Quan encara no s'havia desfet la gropada de calumnies que l'amenassava, tingué el viu sentiment de veurer morir al seu Pare el dia 29 de Mars del mateix any. Avans, y mercés al seu guany, el filosofh havia procurat donarli totes les comoditats; el seu germá havia tancat la botiga pera dedicarse al comers, y junts se trasladaren al carrer del Governador, n.º 5, ahont en Balmes s'hi reservá una habitació.

Els sucesos desagradables se precipitaven de tal manera pera'l nostre escriptor que no podia tenir un moment de repós. Encara no havia termenat l'impressió de *El Protestantismo* quan a últims de 1843, al prepararse el bloqueig de Barcelona per les tropes del govern contra els revolucionaris de la Junta Central, en Balmes que no simpatisava ab les idees dels sublevats y per lo tant perillava per sa posició d'influyent y escriptor públich, cedí a les repetides instancias de la familia y amichs pera que sortís de la ciutat ahont a diari se cometien atropells de tota mena. Aixís ho feu, y ab un amich y un gula y passant algunes fadigues a les que no estava acostumat, arrivaren a un mas del Vallés, el *Prat de Dalt*, allavors propietat de D. J. Prat, quin cunyat D. J. Cerdá era associat al negoci de la familia Balmes.

En G. de los Santos diu que aquest éxode fou en 1842, (1) pero es precís afirmar que fou en 1843

(1) Aquesta fetxa porta la lápida que en 1906 la associació *Catalunya Vella de Vich*, colocá al *Prat de Dalt* per indicació del Sr. Maspons y Camarassa, autor del article «*Hont escrigué Balmes El Criterio*» publicat el mateix any en el núm. 61 de *Gazeta Montanyesa*.

1.^{or} Perque tot seguit el mateix biógraf afirma que coincidí ab l'insurrecció centralista y ab la suspensió de *La Sociedad*, y abdos fets ocorregueren entre Agost y Desembre de 1843. 2.^{on} En Blanche Raffin afirma rodonament que fou en 1843. 3.^{or} En 1842 Balmes encara era redactor de *La Civilización*, y desde Abril a Octubre feu el viatge a París. 4.^{art} Pinta el filosofh tant al viu el bombeig de Barcelona per Espartero que fa sospitar si'l presenciá y 5.^{nt} Efectivament, ja que'l Sr. Vilaplana ens ha facilitat el següent anécdota contat per D.ª Dolors Balmes; «quan el bombeig de Barcelona, el Dr. Jaume estava celebrant missa a Santa Teresa y al sonar les primeres canonades se li apropá el sagristá dientli: ¿Ho sent, Dr. Balmes? Ja tiran, vagi depressa! —Calla! li respongué el filosofh, impertubable, y continuá ab tota calma el Sant Sacrifici.»

Arrivá al *Prat de Dalt*, no portant mes llibres que una Biblia, el Kempis y el Breviari, instalantse tot seguit en una petita y amagada habitació que no comunicava ab l'exterior més que per una finestreta y s'hi havia de baixar per una trapa y escales de fusta. Un esperit vulgar s'hi hauria confós en mitj d'aquella negra solitud y ab l'espectativa d'un avenir incert. Balmes pe'l contrari, dedicat tot el día a meditar y escriurer, casi no sortia mes d'aquell lloch que per anar a dir missa, y en el sol mes que hi estigué, pensant escriurer una llógica senzilla al alcans dels noys, doná al mon *El Criterio*, un dels seus llibres més populars justament anomenat; mena de llógica pràctica, *Higiene del espíritu*, per M. M. Pelayo, y *Códich d.l seny* pel Dr. Torras

y Bages. Aquesta obra, com fa notar el Sr. G. de los Santos, era feta primitivament formant un discurs seguit, però després la dividí en capítols y potser hi afegi les notes avans de donarla al públich, que no ho feu fins l'any 1845.

Pero avans d'aquest temps, a començaments del any 1844, en Tauló ja li havia acabat d'imprimir *El Protestantismo*, l'obra més important y trascendental del sigle XIX, escrita a Espanya, com diu en Menendez Pelayo. La premsa li dedicà grans elogis, rebé les entusiastes felicitacions del episcopat espanyol y de molts prelats estrangers, entre ells el bisbe de l'Habana, l'arquebisbe de Burdeos, el célebre cardenal Wiseman y fins el Pontifex Gregori XVI colocá l'obra en la seva biblioteca particular.

Allavors fou quan en Balmes contemplant el desballestament de la política espanyola iniciá el pensament de fundar un periódich pera veurer si movent l'opinió pública podia orientarla per bon camí. L'idea fou molt ben rebuda per part de prestigioses personalitats com el marqués de Viluma, el del Arco, el duch de Osuna y molts altres que s'afanyaren a oferirli la seva cooperació. El periódich se publicaria a Madrit y en Balmes se preparava pera ferhi una bona estada. Avans de sortir de Barcelona fou nomenat membre de la comissió local d'instrucció primaria, individu y després director de l'Associació defensora del Trevall Nacional. Un cop a Madrit s'instalá a la plaça de las Cortes, n.º 4, segon quarto de la dreta, quina habitació li cedi el Pvre. D. J. Ramirez. Pochs dies

després redactava un prospecte anunciant la sortida del setmanari *El Pensamiento de la Nación, periódico religioso, político y literario bajo la dirección de D. Jaime Balmes*. En ell comensava explicant el perquè d'aquest títol dient: «Tiene la nación un pensamiento propio? Será posible formularle como norma de organización social y base de sólido gobierno? Creemos que sí.» «Fijar los principios sobre los cuales debe establecerse en España un gobierno que ni desprecie lo pasado ni desatienda lo presente ni pierda de vista el porvenir.» Ab aquestes paraules feya la presentació del hermós programa que's proposava desenrotllar.

L'obra del *Pensamiento's* dirigia principalment a afogar en el seu origen la qüestió dinàstica; un matrimoni entre la jove Reyna y el fill del pretendent Carles V., el comte de Montemolín, era el medi de portar el partit carlí a la legalitat, enrobustir la monarquia, constituint un govern fort y sòlit que s'oposés a les embestides de la fera revolucionaria. Aixís ho concretava en l'article editorial del primer nombre, que sortí el 7 de Febrer de 1844, titolat *Equivocaciones que sobre nuestra situación padecen nacionales y extranjeros*.

Els fanàtics de tots els partits, als que no convenia l'idea, comensaren a impugnarli en totes les formes, desde la sùtil discussió fins a l'ardenta polèmica, desde l'agressió grollera fins a n'aquells anònims que l'acusavan de fer més mal a la causa de la monarquia que tots els exercits lliberals. De *El Globo*, *El Herald*, *El Tiempo*, *El Español* sortian principalment aquells duríssims atachs; pero

en Balmes continuava impàvit el seu generós *Pensamiento*, en éll, com diu D. M. Pelayo, «recorrió todos los problemas de derecho público, llamó á examen todos los sistemas de organización social y nos dejó un cuerpo de política española y católica, materia de inagotable estudio;» aumentava cada dia mes el número de subscribers, distingits prohoms de la política s'adherien a la seva obra, formantse el partit *balmista*, notable més que pel número, per la elevada cultura dels seus afiliats. Aquets (al veurer que'l setmanari ja comptava ab més subscripcions que no pas molts diaris) li aconsellavan que'l publicqués diariament *El Pensamiento*; pero en Balmes avans que'l negoci preferia la seva reputació d'escriptor, contestava que'ls articles de la premsa diaria jamay poden ser tan madurats ni tan extensos, sols accedí a cooperar a la fundació de *El Conciliador*, mentres que'l seu director fos el Sr. Quadrado, y redactors els Srs. Lafuente, G. de los Santos y Vicente.

Mentrestant corretgla *El Protestantismo* pera ferne la 2.ª edició y *La Religión demostrada etc*, pera la tercera, al mateix temps que ultimava els nombres de *La Sociedad* que faltavan pera cumplir el compromís ab el públich y ab l'editor, y en l'entremetj d'un viatge a Barcelona arreglá y publicá *El Criterio*.

Pera dedicarse més intensament als seus estudis filosófichs y fugir de les moltes visites que'l torbaven; «voy á París—digué—á encerrarme en mi habitación y á no ver á nadie.» Aquest viatge—que feu a mitjans de Maig de 1845—li serviría ademés pera

ultimar una novela quin plan ja tenia explicat feya alguns dies a n'en G. de los Santos, ja que deya era necessari contrarrestar el mal que produien les noveles de moda ab altres que a un gran interés unissen la circumstancia de ser moralment instructives. (1) Pero no's preocupá mes de tal novela, ja que passava tot el temps prenent apuntaments de les mellors obres filosófiques pera la seva *Filosofia Fundamental*. A París se feu íntim del Arquebisbe Mons. Affre y visitá a Chateaubriand, de qui digué en Balmes que al veurer aquell vellet arraulit en el seu estudi li va fer l'efecte d'un vell rossinyol.—La Espanya está malalta, li digué el philosoph.—Tota l'Europa, ho está; li contestá el poeta.

Després passá a Bélgica visitant Brusseles, Gand, Amberes, Lovaina ab la célebre Universitat, Nivelles y per últim Malines. En aquesta ciutat arquebisbal s'hi trobava reunit tot l'episcopat Belga celebrando una de esas conferencias anuales que tanto han contribuido á la restauración religiosa y progreso científico de aquel país influyendo notablemente en su dirección política. Terminadas sus tareas el Cardenal-arzobispo Stercks dió una comida de gala en palacio á la cual fueron invitados á más de los Sres. Obispos, otros personajes eclesiásticos, distinguiéndose entre ellos á un joven sacerdote español que estuvo largo rato hablando con el Nuncio de Su Santidad en aquel Reino. El Nuncio era

(1) Sembla que en Balmes havia projectat aquesta novela a instancies del P. Claret en una visita que li feu mentres era a Barcelona. En Balmes de moment no'l pogué complaure y li indicá a n'en Piferrer com a escriptor de mérit que pot ser s'hi podria dedicar.

Monseñor Pecci, hoy León XIII felizmente reinante, el modesto sacerdote era D. Jaime Balmes.» Aixís s'expressava el canonge Collell en el seu *Discurso biográfico*; posteriorment ens ha donat a coneixer una carta que li dirigí el Cardenal Rampolla en 1894, dientli: «he vuelto á pedir á su Santidad datos y detalles sobre la entrevista que tuvo con Balmes, cuando estaba de Nuncio en Bélgica. El Padre Santo ha recordado, pues, que en Agosto de 1845, vió en Malinas al insigne filósofo catalán y conversó con éste largo rato, hablando muy particularmente de las obras que Balmes ya tenía publicadas. Su Santidad le animó á seguir con sus estudios y con sus publicaciones para utilidad de la ciencia y de la religión.»

Tornà per Bayona a Madrit (a primers d'Octubre) ahont se detingué pochs dies pera anar tot seguit a Barcelona a preparar l'impresió de la *Filosofia Fundamental*. A n'aquesta ciutat hi passà l'hivern trevallant sense repós en la seva obra però sense faltar cap setmana a enviar el seu article a la redacció de *El Pensamiento*. A 24 de Mars de 1846 retornava a Madrit (1) atret principalment per la qüestió política, estantshi fins a primers de Juliol. Durant aquests tres mesos acabà la *Filosofia Fundamental*, corretgí la 2.ª edició de *El Criterio* y completà fins a 25 la colecció de les *Cartas á un escéptico*, 14 de les quals havian sigut publicades en *La Sociedad*, revista que continuá

(1) Podem precisar aquesta fetxa per haver trovat una carta den Bofill a n'en Galadies dient: «Te participo que hago la calaverada de marcharme el martes á Madrid en comp.^a de Balmes.»

fins a 1846. Ademés doná una conferencia eclesiástica llegint la important memoria *Del modo como los eclesiásticos deben portarse con los incrédulos*.

El primer de Juliol marxá a Barcelona, ahont hi estigué sols sis dies, per anar després a Vich ahont feya cinch anys que no hi havia estat. Allá mentres corretgia les proves del últim tomo de la *Filosofía Fundamental* s'enterá d'un descarat article de *El Español*, en que després d'insultarlo grolleraament se li deya que pels seus maneigs electorals «había sufrido una paliza en un pueblo de la montaña de Cataluña.» Allavors se decidí a escriurer la seva enérgica autobiografía *Vindicación personal*, a la que tantes vegades hem hagut de fer referencia. A Vich també s'enterá del casament de la Reyna Isabel ab el seu cosí F. de A. de Borbón, y al veurer que'ls seus generosos esforços havien resultat estérils enviá l'article *Todo de una vez* pera ser insertat en *El Pensamiento*, però en G. de los Santos—encarregat del periódich durant les ausencies den Balmes—no cregué prudent insertarlo, substituhintlo per altre; *Todavía hay tiempos peores que la revolución*, que trová en la colecció de *La Sociedad*. La mateixa sort tingué un altre article que hi enviá pochos dies després, per lo que en Balmes expressá'l seu ressentiment, però en G. de los Santos li contestá dientli que ho havia fet per consell del Marqués de Viluma, y li presentá la dimissió, que el filosofh no admeté, però li advertí que «Tenga V. entendido para todos los casos que pueden ofrecerse que no me liga ningún compromiso con nadie, y he escrito, escribo y es-

cribiré conforme entiendo yo y de ningún modo como entienden otros: respeto las opiniones de los demás, pero tengo la mía y procedo en consecuencia.»

El día 20 d'Octubre torná a Barcelona, allavors se parlava del aixecament dels montemolinistes a les montanyes de Catalunya, y havent tingut en Balmes la nova de que's tenia ordre d'arrestarlo a la Ciutadella tant prompte apareguessen les primeres partides, cregué més prudent anar a Madrit, ahont hi arrivá el 5 de Novembre. Allavors acabá de veurer desfeta l'ilusió més gran de la seva vida. Aquella causa que ell havia defensat tant ardentment s'acabava de fallar en contra. De que serviria l'haver conseguit que'l pretendent D. Carles abdiqués en favor del seu fill? D'haver redactat l'habilíssim manifest del comte de Montemolin?

Y per més que íntims amichs l'encoratjessen a seguir, ell cregué termenada la missió de *El Pensamiento*, el convertí en quinzenari y per últim se despedí del públich a 31 de Desembre de 1846 ab el notable article *Por donde se sale?* pressagiant noves calamitats, si la política espanyola no cambiava d'orientacions.

Preparava mentrestant sa *Filosofia elemental*, quin primer tomo escrigué en 28 dies y reunia en una edició els seus *Escritos Politicos*—las *Consideraciones*, articles polítichs de les revistes y els de *El Pensamiento*—que tingueren nombrosa suscripció; projectava, además, fundar una societat pera publicar obres escullides de ciencia y literatura originals o traduïdes que no discrepressen en res de

les doctrines catòliques, projecte que no tirà avant per causa de la poca seguretat que ofería l'estat polítich d'Espanya. Per altre part ell se sentia fatigat per tants treballs y pera referse se'n anà (16 Juliol 1847) ab D. Pedro de la Hoz, director de *La Esperanza*, cap als banys d'Ontaneda. Aquest quedà enamorat de la saviesa, bon tracte y humilitat que demostrà el seu company durant tota l'excursió. Se despediren a Santander marxant en Balmes cap a París, ahont arribá el 5 de Setembre. Observá la política francesa y pogué ja pronosticar la revolució que no debía esclatar fins el dia 24 de Febrer. Al retornar a Madrit (18 Octubre) no portava altre pensament que Pius IX.

Quant el cardenal Mastay-Ferretti havia sigut proclamat Pontífex, en Balmes sols publicá en *El Pensamiento* l'article *Congeturas sobre el nuevo pontificado*, comentant imparcialment la situació de Roma respecte de la política europea. En García de los Santos l'instava a seguir parlantne però el filòsoph li respongué: «No es tiempo aun.» Però després quan tingué més detalls y jutjá els primers actes del nou Pontífex, quan se publicá l'*alocució*, l'*encíclica*, l'*amnistia*, les *reformes* y sentí a París els calurosos elogis que tothom ne feya, allavors tota la seva reserva se convertí en ardent entusiasme y no duptá un moment més en publicar l'opúscol *Pío IX*. Per altre cantó contemplava ab tristesa com bona part del clero espanyol discutia aquestes reformes, temía que a la discrepància en política se seguís el cisme, y per aixó creya d'absoluta necessitat la seva publicació.

L'opúscol sortí malgrat l'oposició fins d'alguns seus amichs que no ho consideravan oportú. Allavors sobre en Balmes s'agombolá una tempesta d'insults, injuries y calumnies de tota mena, uns l'apellidavan el *Lamennais español*, altres que feya mérits pera obtenir un cardenalat (1); «algunos esquivaban el trato y la compañía del sabio que poco antes era su oráculo y no faltó quien llevase la insensatez hasta el punto de hacer alarde de estas manifestaciones repugnantes é indignas de personas bien nacidas».

A tanta ingratitut responia el filosofh que estava tranquil,—encare que'l seu cor *chorreaba sangre* — perque havia complert com li dictava la consciencia y que «mil veces lo reproduciría del mismo modo si mil veces lo meditara.»

En mitj de tantes amargors no faltaren persones coneixedores del verdader mérit que tractaven de desagraviarlo; bisbes, grans d'Espanya, generals, senadors y distingits literats li oferien la seva consideració personal, l'Ateneo li brindava ab una cátedra y'l títol de soci y l'Academia espanyola li manifestava per medi del marqués de Viluma el desitj unánim de que ocupés uns dels seus sillons; ell acceptá per cortesia, pero desgraciadament no s'hi pogué sentar.

(1) Servían de pretext les relacions den Balmes ab Mons. Brunelli qui li tingué l'atenció de consultarlo pera proveir les seues vacants; lo que en tot cas seria una prova contraria, ja que si en Balmes hagués pretingut dignitat, Mons. Brunelli no les hi hauria pas negades; ademés el mateix filosofh deya sovint que s'estimava tant la seva independència d'escriptor, que sols ab l'amenassa d'excomunicarlo se li obligaria a acceptar una mitra.»

VII

«Una alma fuerte colocada
en un cuerpo débil.»
(Dr. Campá.)

Arriva l' hora del comiat. Avans, intentaríam, com s'acostuma, retratar al nostre biografiat. El lector podrà veurer en l'Iconografia la fesomia física den Balmes, dibuixar aquí sa fesomia moral es cosa desproporcionada a nostres forces. Sols n'apuntarem qualque lleugera idea.

Digué'l Dr. Campá que era un temperament bilio-nerviós; al menys els caràcters del seu físich s'hi corresponían; prim y alt, poch musculat, pell fina, etc., menjava y dormía poch, queixantse ordinariament d'insomni y tremolors.

Anima tota equilibrada; claríssima intel·ligència, memoria felís, imaginació ardenta, fermesa de voluntat insuperable.

S'ha dit que era altiu, y precisament era la seva característica la modestia, l'humilitat; recorda en Galadies, que sovintment li recomenava que li notés tots els defectes; humilment portava les seves obres a la censura del Dr. Soler, y als calu-

rosos elogis responia després ab racció doble de Kempis.

Algún biógraf li ha dit codiciós; no ho podia ser gaire aquell que de petit estalviava algún quartet pera ferne dir misses, que després oferia'ls seus cabals al seu amich Ristol en sa presó de Montjuich, que cessá *El Pensamiento* quan li donava més rendiment, y que socorria als pobres donant ab preferencia 6, 8, 10 rals als relligiosos exclaustrats, als oficials retirats y viudes de militars.

Cor bondadós ple d'exquisida sensibilitat; un cap-vespre d'istiu deya'l seu amich Galadies ab qui's passejava pel Prat de la Riera.—«Ho sabs? de tota aquesta nit que no he pogut dormir!—.....? —Perque'm pensava que ahir t'havias disgustat.»

Savia acomodarse a les circumstancies; podia ser reservat a Cervera pero era afable y comunicatiu a Madrit, tant prompte se'l veyia al passeig del Retiro, com en la solitut d'una retirada iglesia. Polit sense arriivar al luxe menyspreuhava tota ridicula afectació.

Se'l motejá de tossut y obstinat, pero aixó no arriivá jamay a constituir verdadera falta; era degut mes aviat a que participava en gran manera del carácter catalá; independent y práctic. Conservava la costum apresada de la seva mare que resava cada dia el Sant Rosari tot enter, y tres vegades els dies d'ánima. No feu may us de la dispensa de reso y dejunis que observá rigurosament fins durant els viatjes. Destinat a trevallar en altre esfera se dedicá poch al exercici ordinari del seu ministeri, deya que'l sentir els pecats del pròxim

el posava anguniós. Solsament predicà 6 ó 7 sermons; li faltava veu.

Are la nostra tasca serà dolorosa.

Malalt a Madrit després d'un viatge a Toledo, marxá tot seguit a Barcelona per consell del seu metje el Dr. Cil; el sol de Catalunya y els consols de la familia y amichs el referen quelcom, per lo que torná altra volta al seu intens estudi dels clàsichs llatins pera agafar mellor istil al traduhir la seva *Filosofia elemental*, prenia notes pera'l seu *discurs* d'entrada a l'Academia espanyola, preparant ademés una obra de *Matemàtiques, trigonometria y càlcul infinitesimal* y les *Cartes a un seminarista*, que escribia pera direcció del clero. Però sols pogué finir un escrit sobre la *República francesa* y la traducció de la *Filosofia elemental* que no arribá a veurer publicada. Quan solsament li faltavan dos o tres dies pera enllestirla se sentí sense forces y la ploma li caygué dels dits; la predisposició que tenia a enmalaltir del pit, l'extraordinari treball intellectual y'ls últims disgustos li agudisaren la malaltia que debia portarlo a la tomba.

Un día (14 de Maig 1848) que conversava ab el seu germá en sa casa del carrer Governador, n.º 5, s'apoderá del nostre escriptor una forta esgarri-fansa seguida de violents tremolors, «no se que'm tinch» li digué. Se refé un poch sortint a passeig, però després passá una mala nit ab calfrets, tós y suors. Desde allavors una tristesa indefinible minava la seva existencia, perdé la gana, l'afició al

estudi, y la seva fisonomia's demacrava cada dia visiblement.

Per consell facultatiu marxá a Vich junt ab sa familia, arrivanthi bastant abatut, ab opressió de pit, molta tós y esputs sanguinolents. Els ayres de la Ciutat natal, el vastíssim panorama coronat per el Montseny y el Tagamanent, que podia contemplar desde un balcó de casa Bojons—ahont s'havía instalat pera poguer dir missa al oratori, —els amichs de l'infantesa, la tranquilitat y'ls sol-lícits cuydados de la familia, l'animaren tant que fins li semblava que tenia més gana y que s'havía de curar.

Peró no era mes que una ilusió de pobre tísich, ja que el 8 de Juny se torná a empitjorar encare més, ab grans recárrechs de febre, tós molesta y diarréa contínua; desde'l dia 26 que estigué enllitat ab freqüents basques y defalliments, allavors el filosoph compregué que debía renunciar a tota esperança y sols se prepará a una bona mort. Posá la firma a un vulgar testament, y demaná el Sant Viátich, que rebé ab tot fervor el dia 28 del mateix mes.

Se li presentaren fortes convulsions, y després de la diarrea contínua el marasme, arriuant tant grèu que fou necessari administrarli l'Extremaunció.

Els preberes Alier (D. Pere y D. Joseph) y Puigdollers, anavan alternant en l'assistencia espiritual del malalt mentres els metges vigatans Campá, Font y Casas no's separaven una hora del seu llit, celebrant freqüents juntes ab el Dr. Cil y agotant envá tots els remeys de la ciencia que l'ilustre malalt suportava ab cristiana resignació.

Al día següent ja proper a la agonia, ab desva-
nexements, convulsions y extremitats fredes, y sem-
blant afinat, «oyósele repetir en medio de su delirio
—Yo quiero marchar á París y á Londres, que me
preparen el equipaje.—A la eternidad marchará
V. muy pronto Dr. Jaime, dijole uno de los asis-
tentes. La palabra *eternidad*, esa palabra tremenda
que era la idea fija de Balmes, resonó en su ima-
ginación como el tañido de una campana funeral.
Reanimáronse las facciones del moribundo, recobró
su razón, mitigáronse las convulsiones, brillaron
sus ojos como dos luceros y fijándose en un Cruci-
fijo exclamó: *In te Domine speravi*, etc.» (1)

A mitja nit allargá els brassos com volguent
tenir al Crist Crucificat y a la Verge de la Soletat,
quines imatges estavan en l'arcoba y mirava so-
vintment de fit a fit.

Després de varis intervals de convulsions y de-
liri, morí plácidament a dos quarts de quatre de
la tarde del día 9 de Juliol, als 38 anys no com-
plerts.

Aquesta nova corregué com un llampech per
tots els àmbits de l'Europa intelectual. Per aquells
mateixos dies expirava el vell Chateaubriand; que
no's dirían el Poeta y el Filòsof al trovarse en el
Centre de les ànimes, vagant per les eternes in-
mensitats, recordarien el seu col·loqui de 1845?

(1) B. de Córdoba, Noticia, etc.

Vich honrà dignament la memoria del seu preclar patrici; se li celebrà un solemníssim Ofici de cos present oficiant el Sr. Bisbe electe. Colocat el seu cadavre en un magnífich bagul, fou enterrat el 11 de Juliol en el ninxo núm. 113 del Cementiri vigatà.

El Sr. Córdoba al visitar-lo copiava l'inscripció:

LOS RESTOS MORTALES
DEL PRESBITERO DON JAIME BALMES YACEN AQUI
SU ALMA EN LA GLORIA ESTÉ

Ni una lápida sepulcral ni un epitafio notable anuncian al viajero que allí reposa un grande hombre» exclamá l'escriptor; però si hi hagués passat poch després hauria notat els següents versos:

Breve mañana tu fugaz carrera
fué sobre el mundo, que tu muerte llora;
de luz raudales á la España diera
esa mañana de brillante aurora.

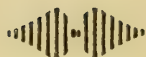
Mas, cuando el alma vive en alta esfera,
fuego sublime al corazón devora.
Por eso en tumba helada, triste y mudo,
aquí; mártir del génio, te saludo.»

C. M.^a P.
(CARLES M.ª PERIER.)

El dòl fou general; el ploran els seus nombrosos amichs, els poetes en inspirades estrofes, distingits literats d'Espanya y estranger escriuen la seva vida, Zaragossa, Barcelona y altres ciutats li celebren solemnes funerals, y a Vich, el Municipi, a mes de do-

nar el nom de *Plassa den Balmes* a la porta de Barcelona, determina erigirli un Panteó y crea una Junta especial que, després de lluytar ab moltes dificultats, entregá l'obra al escultor de Cambra Sr. Bover. Després de discutir si aixecar el monument a la plassa den Balmes ó als claustres de la Catedral, se determiná ferho al Cementeri, fentse la solemne inauguració el dia 31 d'Octubre de 1853.

«Ningún sepulcro embellece este claustro» havia dit Piferrer en els seus «*Recuerdos*», com si presentís quelcom: l'idea de transportar el Panteó a dit claustre no s'abandoná fins que's pogué veurer realisada pel mes de Juliol de 1865.

ICONOGRAFÍA

L'humanitat se complau desde els temps més primitius en conservar l'imatge dels homes eminents quines gestes glorioses perpetúa l'història.

Ab tot molts d'ells, parlant en sentit iconogràfic, moriren indocumentats, y encare en aquells dels quals se'n conserven retrats en estàtua ó en pintura, es sovintment dificultós distingir la seva autenticitat, per atribucions duptoses, pluralitat de documents ó imperícia del artista que'ls executá.

Per aixó l'esbrinar y coneixer la vera efígie d'un personatge célebre es la tasca, no sempre fácil, que s'empren l'iconograf; interessant estudi, que pot formar molt bé'l complement d'una biografia.

*
* *

No son els personatges de l'antigüetat, com sembla a primera vista, els menys coneguts en efígie; coneixem als emperadors romans per centenars de busts y estàtues, tenim excelents retrats dels savis, artistes, y polítichs de la Grecia, en el museo de Bonlak se conserva la maravellosa petita estàtua de un tal Ra-em-ké, funcionari del temps de la V dinastia egípcia que visqué fa més de quatre mil anys avans de Crist, també ha arribat fins a nosaltres la colosal estàtua icónica en diorita del célebre Faraón Schafra, constructor de la segona gran pi-

rámide y que antecedi a Ra-em-ké en més d'un sigle, y en cambi no sabem quina cara feyan, Carlemagne, S. Isidor y molts grans homens més moderns.

Repetim que per vaguetat en els documents ó per excés d'ells es a vegades difícil determinar la vera efigie d'un home. Tal succeheix ab el retrat de Cervantes y ab els de Colon y Alonso Cano, per exemple.

Quelcom d'aixó ha passat ab els retrats den Balmes, encare que no'ns costará molt d'esbrinar quina es la més vera efigie del gran filosofh.

Notém primerament com descriuhen el fisich den Balmes els seus biógrafs més autorisats.

D. B. García de los Santos diu: «Balmes era de alta estatura, delgado de cuerpo, de piel blanca, fina y delicada, *su cara era ovalada*; su frente muy ancha aunque no muy espaciosa, saliente y cortada por las caras laterales de la cabeza, presentaba la rara originalidad de formar un ángulo recto con cada uno de los lados, y no obtuso ó en línea curva como generalmente sucede..... *su cabeza esta era muy grande*, etc.»

El Sr. Córdoba escriu en la pág. 168 y segtients del seu llibre: «Era D. Jaime Balmes, de talla más que regular, delgado y de musculatura poco desarrollada. La tez blanca y fina, la nariz bien formada, los labios algo abultados y en cuando hablaba ó reía asomaban unos dientes blanquísimos, los cabellos castaño-oscuros, la cara pálida con *alguna rubicundez en los pómulos*, la frente espaciosa y lisa, los párpados muy abiertos; en sus

ojos rasgados negros y vivos brillaban la inteligencia y el genio; su mirada penetrante, con una expresión indefinible; su *aspecto agradable y magistoso con naturalidad.* Mes endevant afegeix que a Madrid patia una enfermetat herpética que li curá el Dr. Corral. Aquest detall hi ha que tenirlo en compte pera lo que després dirém. Els demés biógrafs al descriurer la figura de Balmes, glosan ó copian literalment lo que ja acabem de transcriurer.

Passém a parlar dels retrats.

En Balmes, model de sabis, virtuosos y modestos, sempre oposá gran resistencia a dexarse retratar.

El Dr. Corral—segons escriu en Córdoba—pregá á Balmes que's deixés posar a devant de D. Ponciano Ponzano, distingit esculptor, pensionat pel govern espanyol á Roma. Balmes no accedi sino després de molts prechs y sols pera no desairar el seu metje. Ponzano va treurer un dibuix en llapis, que s'en portá a Roma ab l'objecte de ferlo grabar, fins are no s'ha sapigut res mes d'aquest retrat, y es llástima, ja que en Ponzano era un artista de mérit que deixá, entre altres obres, el frontó del Congrés dels diputats a Madrid y de segur que'ns hauria llegat un bon dato iconográfich.

Segons en García de los Santos «En un viaje que hizo Balmes á Barcelona á fines de 1845, le suplicaron se dejara retratar, se negó abiertamente; pero hubo un aficionado que trazó de memoria las facciones del sabio, perfeccionando su dibujo desde la tribuna de la iglesia donde Balmes decía la misa.

En aquel retrato hay la semejanza que tienen las buenas caricaturas. Balmes no autorizó su publicación, pero tampoco puso obstáculo á ella hasta que llegaron á Madrid ejemplares de la litografía, que lo hizo escitado por la opinión unánime de sus amigos.»

Creyém que aquesta litografía es la que acompaña al llibre del Sr. Córdoba, qu'es molt dolenta y per cert que obraren molt prudentment el dibuxant y litógraf al no estamparhi sa firma. Resulta per lo tant d'escás valor iconográfich.

En 1844, estant Balmes a Barcelona ab la seva familia, rebía totes les tardes la visita del Sr. Gallés, pintor miniaturista que després ingresá á la Compañía de Jesús. Gallés, era molt amich de la familia Balmes y manifestá repetidament al fillof el desitj que tenia de fer el seu retrat. Aquest s'hi negá sempre. Ab tot el Sr. Gallés feu un retrat en miniatura en una placa de marfil molt prima d'uns 100 × 85 milímetros, però tingué de ferlo de memoria sens que en Balmes se n'enterés.

Diu el Sr. García de los Santos en la pág. 720 de sa Vida de Balmes: «Acorde ya en suministrarle datos para escribir su vida, le renové la necesidad de que hiciese su retrato para darlo en la obra, aprovechándome de los deseos que tenia de hacerlo el Sr. D. Federico de Madrazo. Visitó un día á este distinguido pintor y al ver la asombrosa facilidad y perfección con que pintaba, consintió en retratarse. (1) Para hacer menos mo-

(1) El Marques de Viluma fué quien presentó a Balmes al pintor Madrazo.

lestos los breves ratos que el Sr. Madrazo dedica á esta clase de trabajos, y para sacar el parecido con esa expresión de naturalidad y de poesía con que embellece el Sr. Madrazo sus obras, le encargaba fuese acompañado de un amigo ó procuraba citar él alguno de los suyos, (uno de éstos fué el Sr. Campoamor con el objeto de que estuviese animado por la conversación mientras lo retrataba.)» Aixó últim ens ho confirmá Don M. S. Oliver per haverho sentit a contar a n'en Cuadrado, qui li digué també que efecte del carácter nerviós den Balmes li costaba molt l'estar immóvil devant del pintor.

Fins aquí els retrats fets en vida den Balmes. Poch després de sa mort se publicaren les biografies escrites per en García de los Santos, Córdoba, una anónima en el apendix de la biografia eclesiástica completa Madrid-Barcelona 1849 y Blanche Raffin traduïda al castellá en 1850. Esmento aquestes quatre biografies entre les moltes que's publicaren després per portar totes elles el retrat den Balmes. La del Sr. García de los Santos porta una magnífica reproducció litogràfica del retrat pintat per en Madrazo, dibuixat per J. Lozano, litografia Donon. Ja hem dit que'l llibre del senyor Córdoba porta un mal retrat. Més digne de menció es el del apendix de la Biografia eclesiástica completa; gravat al acer per Amills y dibuixat per Ribó. Balmes apareix sentat devant d'una taula ab llibres, papers y un bust de Minerva. Aquest retrat de dibuix molt deficient, ja que te la boca y els ulls massa petits, el front y l'orella esquerra grans en

excés, ab tot te bastants trets del Balmes ideal que un s'imagina després de llegir totes les notícies que existeixen sobre'l seu físich. El llibre d'en Blanche Raffin porta una litografia per en L. Giroí molt semblanta a la que hi ha a n'el den Córdoba y tant mala com aquella. En un álbum biogràfich titolat «Museo Universal» editat a Madrid l'any 1849, hi ha un retrat den Balmes gravat a la fusta, de péssim dibuix, que no recorda gens la figura del eminent escriptor.

De tot lo suposat se'n dedueix que'ls datos iconogràfichs que'ns han de merexer mes confiança son els retrats pintats per els Srs. Gallés y Madrazo. Aquilatant el valor d'un y altre trovarém, respecte al del Sr. Gallés, que si bé aquest Sr. tractava sovint a n'en Balmes tingué que fer el retrat de memoria. Tothom sap lo difícil, pera no dir imposible, que es fer un bon retrat en aquestes condicions. Apropòsit d'aixó recordem que Emile Bayard conta com un cas extraordinari el del gran pintor Horace Vernet, que va fer un bon retrat d'un relligiós que no consentia en retratarse, visitantlo algunes vegades y fixant en la memoria els seus trets fisonómichs. Sens volguer rebaixar el mérit del Sr. Gallés creyem que no se'l pot comparar ab H. Vernet. Además el retrat den Gallés no té el rostre ovalat sinó mes bé llarch, els ulls no tenen la vivacitat tant ponderada per els biógrafs y contemporanis, no presenta la particularitat, de la que'ns parla el Sr. G. de los Santos, de formar angle recte el front ab els polsos, y finalment el color es en extrem pàlit, y ha de tenirse en compte que'ls atacats de tubercu-

losis pulmonar com en Balmes, encare que no sia mes que en els primers graus, solen tenir encesos els pòmuls, y en Balmes els hi tenia, com efectivament ne parla en Córdoba. Ademés hi ha que notar que també havia tingut algunes afeccions herpètiques. Per lo tant el retrat den Gallés no pot donarnos una idea exacte de la figura den Balmes. Ben clarament ens ho va dir D.ª Dolors Balmes,—neboda del ilustre filosof, qui encara viu—afegint que al seu pare, D. Miquel, no li agradava el retrat pintat per en Gallés per poch semblant y perque l'havia fet lleig, essent aixís que D. Jaume no'n tenia res de lleig.

Del retrat pintat per en Madrazo dirém desd'are que la familia Balmes el reconegué sempre com el més exacte. S'ajusta completament a les descripcions dels biógrafs y no podia ser d'altra manera ja que D. Frederich de Madrazo y Kunk, era un gran artista y un gran retratista. Desde'l célebre pintor francés Ingrés fins a la Reina Elisabet II, retratá a totes les celebritats del seu temps y a satisfacció de tothom. Dels seus retrats, diu el distingit crítich Sr. Balsa de la Vega, que son de lo poch verdaderament notable dintre la pintura espanyola en el període que va desde la mort d'en Goya y Vicens Lopez fins després de mitjans del sigle XIX. D. Raimond de Madrazo, interrogat a petició nostra per el seu germá D. Ricart (abdós son notabilíssims pintors) diu respecte al retrat pintat pel seu pare: «El retrato de Balmes lo hizo en el Tívoli, (el Tívoli era una casa que tenía mi abuelo enfrente del museo del Prado) yo lo vi cuando Papá se lo enseñaba

en su mano á unas personas en el estudio de los discípulos que estaba al lado del de Papá; yo tenía cinco años entonces.» En Balmes quedá satisfet del retrat que li feu en Madrazo, com ho proba el que li regalés les seves obres luxosament enquadernades y ab expressiva dedicatoria, obres que conserva avuy D. Ricart. Ab lo exposat tenim ja demostrat fins a la evidencia lo que diu García de los Santos: «de este modo el Sr. Madrazo ha tenido la gloria de poder dejar á la posteridad la *exacta fisonomía* del gran sabio del siglo.»

El apoderat den Balmes, Sr. Perez, va fer treurer un bon dibuix del retrat fet per en Madrazo, que's publicá totseguit en litografia al devant del llibre del Sr. García de los Santos ab la següent dedicatoria, precedida del facsimil de la firma den Balmes: «A la memoria de tan esclarecido publicista, y como prueba de amistad su apoderado general D. Luís Perez.»

Segons D. Ricart de Madrazo, aquesta litografia, entre tots els gravats que s'han fet sobre el retrat pintat pel seu pare, es la que té més caràcter. Don Frederich va fer algunes copies del primer retrat pera Don Joseph Ramirez, pera el marqués de Viluma, pera'l seu apoderat, qui sembla que va fer pintar un quadre en que figuraba ell al costat den Balmes, y finalment pera el marqués del Arco. Aquesta copia la vegé anys després D. Ricart a Segovia, a casa del marqués, y segons éll, serví probablement pera'l magnífich gravat al acer que va fer el gravador Pollet, pera la casa Dronart de París. El gravat den Pollet (té l'inicial J.

de Madrazo, equivocada, deuria ser F. de Madrazo) degué sortir no molt després del 1850, ja que'ns consta que D. Lluçia Bertrana, mestre de dibuix d'aquesta ciutat, y que assessoraba la junta encarregada d'erigir el monument a Balmes, indicá al escultor Bover que's regis en quant a la fisonomia al retrat gravat per Pollet, com el més exacte entre'ls que aquí'l coneixian. El Sr. Bertrana conegué molt a Balmes. Bover, quin projecte fou acceptat entre'ls varis que's presentaren, esculpi l'estátua den Balmes, modificant quelcom els trets del model que se li havia indicat, de manera que'l seu Balmes essent una (1) esculptura acceptable es un retrat deficient. El monument a n'en Balmes fou erigit al Cementiri en 1853 y portat al claustre de la Catedral en 1865. Per ocupar aquest lloch ha sigut reproduït infinitat de vegades. Altre retrat den Balmes que a Vich te certa anomenada, es el del Circol Literari. Fou pintat per l'artista barcelonés Amell després del 1874. Es de tamany major que'l natural, casi copia del den Madrazo, però influït per l'estátua de Bover (2).

El Sr. Gallés, pels anys de 1850, feu una ampliació del seu retrat den Balmes en miniatura de tamany $\frac{1}{2}$ del natural próximament, pera l'Excelentíssim Ajuntament de Vich. Segurament aquesta ampliació influï en l'estátua den Bover. En la biblioteca episcopal hi ha una reproducció

(1) D. Miquel Balmes y la seva esposa asseguravan que'l retrat escultòric den Bover s'assemblava més al seu pare que al seu germà.

(2) També posseïa el Circol anys enrera un bust en escayola pintat imitant bronze. Crech que's deuria trencar, ja que ha desaparegut fa poch temps y es llástima porque tenia bastant caràcter.

exacta de la mateixa, que segons els meus datos es una copia den Gallés feta per el pintor vigatá Don Vicens Solá.

Es digne d'especial menció un retrat den Balmes que acompanya una edició alemanya de *Cartas á un escéptico*, publicada en Regensburg en 1882. Es un gravat al acer sense firma de gravador ni dibuixant, tret del quadre den Madrazo; com a gravat, es el mellor de tots els publicats y molt probablement es el que tant fonda impressió causá al célebre P. Weis, de que'ns parla en la seva hermosa carta inserta en el *Butlletí del Centenari* corresponent al mes de Maig passat.

Encare volem fer esment d'altres retrats, mes no com a datos icònichs, sino pera donar en certa manera la mida de la celebritat y estima que l'excels apologista ha arribat a tenir entre nosaltres. En la galeria de catalans il·lustres de casa la Ciutat de Barcelona se colocá en l'any 1882 un retrat den Balmes pintat per D. Pere Bonell. En la de vigatans il·lustres, (casa Ciutat de Vich) figura un retrat pintat per D. Manel Puig en 1890. La casa Brusi de Barcelona te un retrat antich den Balmes, en la redacció del *Diario*, sense firma y de bastanta semblansa.

També, si la memoria no'm ment, ne tenen un en la redacció de *La Vanguardia* dintre d'un medalló decoratiu. En l'Universitat de Barcelona n'hi ha altres dos en la gran sala de lectura y altre en el paraninf, pintat per Lorenzale. En el Seminari de la mateixa ciutat, el distingit pintor Sr. Baixeras, inclogué la figura del nostre compatrici entre'ls

grans sabis de tot el mon en una vasta composició decorativa. A casa del compte Güell hi ha també una pintura decorativa den Clapés, en la que's veu a n'en Balmes ab un llibre devant d'uns cardenals. En el nou ministeri de Foment de Madrit hi ha una excelent estàtua den Balmes del escultor catalá, mort fa poch temps, Sr. Alcoverro, qui representa en ella al savi, dret y en actitud meditabonda. El bocet de dita estàtua se guarda a Tortosa, patria del Sr. Alcoverro.

D. Ricart de Madrazo, que'ns ha comunicat importants datos referents a nostre trevall, ens diu que en la secció de estampes de la Biblioteca nacional, hi ha, además de la litografia den Lozano y del gravat den Pollet, altre gravat sense mans, al acer, pero més fluix que'l den Pollet. Procedeix de la colecció de D. N. Carderera, que'l vengué a dita Biblioteca. No té firma. Altre gravat a la fusta, copia den Pollet, molt fluix, diu: *Establiment tipogràfic de A. Muñoz*. Y finalment altre litografia tamany bust firmat, *C. Villaamil* lit.^o ab facsimil de la firma den Balmes y una dedicatoria. Es molt dolent y sens caràcter.

La Biblioteca episcopal de Vich posseeix un retrat en litografia bastant inferior, orlat d'un dibuix alegórich ab tinta vermellosa. No porta firma. En una obreta que escrigué D. J. Roca Cornet pera'ls nens, hi ha un retrat a la fusta, menys que mitjá. A la novela intitulada: «Aventuras de Apolinar Carrasco» per E. Moreno Cebado, Madrit 1874 hi ha un retrat den Balmes y la vista del seu panteó dibuixats per Parcerisa y gravats per Artigas.

En el n.º 32 del *Museo Universal* corresponent al 6 d'Agost de 1865, se publicá un article bibliogràfic den Balmes, acompanyat d'un gravat a la fusta representant l'acte de la colocació de les cendres den Balmes en el nou panteó del claustre de la Catedral. El dibuix es den Padró y el gravat den Rico. En la pàgina següent del mateix nombre, hi ha un regular retrat den Balmes dibuixat per F. Ruiz y gravat al boix per París. La Il·lustració catòlica, *La Hormiga de Oro*, honrà la primera plana del seu primer nombre, Janer de 1882, ab un retrat den Balmes, ab orla formada per atributs de ciències y arts. El gravat es bast, el dibuix regular.

La poderosa casa editorial Montaner y Simón de Barcelona, es una de las que més ha honrat la memoria den Balmes en ses publicacions.

En l'edició espanyola que publicá en 1883 de l'obra de Otto von Leixner, adicionada per D. M. Menéndez Pelayo, porta en la pàgina 299 un regular retrat de nostre insigne filosóph, fotogravat segons dibuix de P. Ross. Es un retrat bastant bó. La *Il·lustración Artística*, que edita la mateixa casa, reproduceix el gravat que acabem d'esmentar, en el n.º 953 (12 Abril de 1900) acompanyant un article de Zahonero, en el que's parla de Balmes ajedrecista.

Quan se posá l'estàtua den Balmes en el nou Ministeri de Foment, la *Il·lustración Artística* la reproduhí en un bon fotogravat y recentment en el número 1481 (16 Maig de 1910) ha dedicat una pàgina entera a n'en Balmes, reproduint el retrat d'Amell del Circol Literari y varis objectes que usá el gran apologeta.

La magnífica *Revista Social* ha publicat en el número 109 (Abril de 1910) una reproducció del retrat pintat per Solá, copia den Gallés, de la Biblioteca episcopal, clixé de J. Gudiol, Prebere.

En el article *Balmes* del Diccionari biogràfic y bibliogràfic d'escriptors y artistes catalans del sígle XIX per Elías de Molins, porta un retrat sense mans dibuixat per Pahissa. En la Enciclopedia de la casa Salvat hi ha un retrat insignificant, reduit casi al cap, dibuix de Pasos. També porta un retrat den Balmes, reproduhint l'estátua del Ministeri de Foment y el Panteó del Claustre de la Catedral, la monumental Enciclopedia de la casa Espasa de Barcelona.

La luxosa obra titulada «Galería de catalanes ilustres» escrita per J. Roca y Farreras y Coroleu, reproduceix en un excelent fotogravat el retrat pintat per P. Bonell de Casa la Ciutat de Barcelona.

El «Iris de Paz» en un número extraordinari dels últims de 1907, dedicat al Venerable P. Claret, publicá al costat del retrat d'aquest un altre den Balmes, y parla de la bona amistat que en 1829 unía al Doctor ab el Apóstol.

El periódic *La Bandera Regional*, en el número 79, publicat fa poch, hi ha un retrat sense mans y poch caracterisat que probablement es el mateix que sortí temps passat en *El Mestre Titas*.

Recentment la familia Balmes ha editat una magnífica reproducció en tricromía del retrat del seu ilustre avant-passat, pintat per en Madrazo. Ha sortit dels tallers de la casa Thomas,

tamany meytat de l'original pròximament (1).

Ab motiu de les festes del Centenari la figura d'aquest filosòph ha adquirit verdadera popularitat. El veyém en programes de vetllades y certàmens com en el programa de la sessió literaria que li dedica el Seminari de Madrid; en *menús* de banquets com en el de la inauguració de les obres de la nova estació vigatana y fins s'ha repartit en les capses de mistos de luxe. A Vich s'hi ha despertat una verdadera febre entre'ls artistes pera reproduhir la figura den Balmes, pero la majoria no son obres d'art. Ab tot mereix especial menció el retrat dibuixat al crayon pel Sr. Valle per la seva semblansa y precisió de factura; el bust en guix del Sr. Puntí que encimbella la llibreria balmesiana de la Biblioteca Episcopal de modelat enérgich y sobri; el bust en guix del Sr. Illa ab el cap enmotllat de l'estátua den Bover, un retrat al llapis fet per un artista francès ambulat reproduhint el grabat de Pollet y altres busts en argila y en guix, quadres al oli, al llapis etc.

Recentment han vist la llum una infinitat de postals (2), en les que, a mes de reproduirse el monument del claustre de la Catedral, la casa ahont morí el filosòph y la en que va neixer, s'exibeixen

(1) Acabém de veurer un nombre del *Ortodoxon biblion*, que edita la casa Subirana de Barcelona, ahont en un anunci se publica segurament per primera vegada, un gravat en tinta negra del original den Madrazo.

(2) Hem presentat aquest y altres retrats a D. Ramón Sadurní qui havia conegut a n'en Balmes per veurel sovint al despaig de D. M. Galadíes, trovarlo a passeig y fins per haverli ajudat la missa; ens ha fet aquesta selecció; tipos Córdoba y Gallés péssims quelcom; acceptable el de la galeria de catalans ilustres; excelents la trieromia den Madrazo y el gravat del Sr. G. de los Santos. Hem d'advertir pera que's vegi el valor d'aquesta prova que dit Sr. es un bon fisonomista y que no tenia absolutament cap prejudici.

una porció de fotografies dels gravats tipo Pollet y altres, el pintat per en Gallés, el que acompanya l'obra del Sr. Córdoba, etc.

Finalment, y pera acabar aquesta ja tan llarga llista, consignarém que la casa Portavella d'aquesta ciutat editá l'any passat un programa de les festes de Sant Miquel, en el que hi havia el retrat den Balmes del Circol Literari en tricromía, retrat que la mateixa casa publicá després en postals ab tinta negra y en tricromía.

Hem de fer constar, per acabar, que tots els retrats últimament esmentats están inspirats d'aprop ó de lluny en el den Madrazo, fora d'alguns quina procedencia ja portem explicada en son lloch.

Si als retrats den Balmes—de que ja hem parlat y segurament existirán molts d'altres dels que no tenim noticia—unim els centenars y pot ser mils d'articles biográfichs, bibliográfichs, crítichs que s'han publicat a Espanya y fora d'Espanya referents al filosoph vigatá y les seves obres, per força haurem de confessar que, si bé no tant com se mereix, al menys molt se porta fet en honor del nostre savi compatrici.

Vich, 22 Juliol 1910.

J. VILAPLANA.

BIBLIOGRAFÍA

Els primers treballs den Balmes que s'imprimiren foren algunes de las seves poestes. *La Vida*, *El ajusticiado* y *Recuerdos del Santo Sepulcro* se publicaren en *La Paz*, a 25 de Mars, 1 y 13 d'Abril de 1838.

La memoria sobre *El Celibato del clero*, sorti en *El Madrileño Católico*, núm. 10 (1839); se reimprimí en *La Religión*, de Barcelona, nombre 44, y en *La Sociedad*, vol. 1 pág. 195.

Observaciones sociales politicas y económicas sobre los bienes del clero, por el Dr. D. Jaime Balmes, Presbitero.—Vich, imp. de J. Valls, 1840.—2.ª edició, Barcelona, imp. de J. Tauló, 1840.—Altre edició, Brusi, 1854.

Máximas entresacadas de las obras de S. Francisco de Sales distribuidas para todos los dias del año. Traducció del francès al espanyol. No porta el nom del traductor, pero consta en els papers den Balmes que feu éll la traducció.—Vich, imp. de J. Valls, 1840.

La Tipografia católica de M. Casals ha fet quatre edicions d'aquesta obreta, fent constar que fou traduïda per J. Balmes, Prebere. La 2.ª y 4.ª edicions porten la data de 1887 y 1906.

Conversa de un pagés de la montanya sobre lo

Papa.—Barcelona, imp. de J. Tauló, 1842.—Altre edició. Vich, imp. Anglada, 1906, en octau petit.

Manual para la tentación, formado de trozos escogidos de los mejores místicos españoles.—Barcelona, imp. de J. Tauló, en octau menor. Aquesta obreta, l'escrigué en col·laboració ab D. Francisco Puig y Esteve, y pot considerarse com una raresa bibliogràfica ja que un incendi destruí bona part de l'edició.

Memoria sobre la conducta que los eclesiásticos deben guardar con los incrédulos.—Publicada en els primers temps den Balmes segons la Biografia eclesiàstica completa, apendix, pág. 63.

La Originalidad.—Memoria llegida en la «Academia de Buenas Letras» de Barcelona, pel Febrer de 1842.

La Civilización. Revista religiosa, filosófica, política y literaria. En col·laboració ab en Roca y Cornet y en Ferrer y Subirana.—Barcelona, imp. Brusi, 1841 y 1842.—Alguns articles den Balmes en aquesta revista s'imprimiren en folleto a Curaçao, imp. Bethancourt.—*La Civilización* por D. Jaime Balmes, Pbro.—Barcelona, imp. de M. Miró, 1871. En octau petit.

La Sociedad. Revista religiosa, filosófica, política y literaria por D. Jaime Balmes.—Barcelona, imp. Brusi, 1843 y 1844, en quart.—2.ª edició, 1851.—3.ª edició, 1867.—4.ª 1873.—5.ª 1889.

La Religión demostrada al alcance de los niños, por el Dr. D. Jaime Balmes. Aquesta obreta la escrigué en 15 dies, quan encare ensenyava matemàtiques a Vich.—Barcelona, imp. Brusi, 1841,

en octau.—La casa Brusi l'ha reimpressa en 1844, 1845, 1849, 1851, 1853, 1858, 1859, 1861, 1863, 1866, 1868, 1874, 1877, 1880, 1884, 1888, 1894, 1903, 1906, que's la 28.ª edició.—París, imp. Schneider, 1845.—Madrid, imp. de la Sociedad de operarios, calle del Factor n.º 3 en 1847.—París, imp. Regomir y Bouteau, 1857.—A Igualada el 1848 s'en feu una edició fraudalenta. El 1857 els Escolapis incluiren *La Religión* den Balmes en el primer tomo de *Autores selectos*.—En catalá se publicá a Tarragona. Imp. Aymat, 1845.—Altre edició catalana—Tarragona, imp. Andreu Granells, 1845.—Altre edició catalana a Barcelona, Llibrería Barcelonesa, 1903.—En francés trad. per l'Abbé de Valette, París, Víctor Retaux, 1897. Tenim noticia d'una traducció anglesa.—En alemany. *Die fundamentwahrheiten der Katholischen Kirche* (fonaments de la veritat de l'Iglesia Católica) trad. Niszl Regensburg, 1864 Imp. Mauz.

El Protestantismo comparado con el catolicismo en sus relaciones con la civilización europea.—Barcelona, imp. Tauló 1842, vol. I y II. A can Brusi publicaren noves edicions en 1845, 1849, 1857, 1858, 1864, 1873, 1900.—París, Garnier hermanos. *Nueva edición corregida con esmero.*—Manila. imp. Sanchez, 1844-1845—En francés, París, 1842, trad. per Blanche—Raffin. París, 1851-1852 y 1870.—En portugués: trad. de João Vieira. Librería internacional de E. Chardron—Porto-Braga, 1876.—En italiá: feu la 1.ª traducció el Cardenal Orioli en 1846. Se publicá la 2.ª edició per Mons. Alvarez Pérez.—En alemany: *Protestantismus und Katholicismus*

in ihren Beizehungen zur europäschen Civilisation, von Jakob Balmes, priester. trad. per X. Kahn. Regesburg 1861, imp. Manz. Altre edició 1882.—Altre de H. Haas 1888.

El Pensamiento de la Nación, periódico religioso, politico y literario, 1844 y 45. En alemany: *Balmes Goldene Buchlein* III (Obres escullides den Balmes). *Der christliche Rechtstaad, und der moderne gesetzesstaat*. (l'estat constitucional cristiá y la relligió moderna. art. publicats en el *Pensamiento* 1844) Regesburg imp. G. J. Manz.

El Criterio, Barcelona, Imp. Brusi, 1845. Porta la rúbrica del autor 384 pág + 2 d'index. En octau. La mateixa casa l'ha reeditat en 1846, 1848, 1851, 1856, 1857, 1862, 1867, 1872, 1880, 1885, 1901, 1904, 1908, y 1910, que es la 17.ª edició. Edicions castellanes a París. Una en 1876. Dues diferents de la casa Garnier sense any. Altre edició. Imp. Vda. de Ch. Bouret—París—México, 1910. Altre, Resauzon D. V. de Deus. *La Religión* (fragment de *El Criterio*) Barcelona. Imp. de M. Miró, 1870.—En francés *Art d'arriver au vrai*. París, 1860. Altre edició, París 1874. Altre trad. de E. Manec. Nouvelle edition. París. Pierre Tegu, 1910.—En italiá. Edició feta a Luca en 1849. Trad. pels PP. Lluch y Gomez.—En portugués *O Criterio*, trad. de João Vieira. E. Chardron Porto-Braga 1878.—En anglés *The Art. of. Thinking* (El Criteri) Dublin, 1846, *The Criterion*. New-York, 1875.—En alemany. Balmes (J). *Weg zur Erkennituis des Wahren*, trad. de Niszl Bed. von Bermeulen Regesburg, 1896, Id. *Ein Bademecum für pracktischer philosophie*, trad. H.

Niszl. Regensburg, imp. Manz, 1872.—*Balmes goldene Buchlein. Der praktische Werstand* trad. de Th. Niszl. Regensburg, 1864 imp. Manz.

Cartas á un escéptico en materia de Religión. Barcelona. Imp. Brusi 1846. La casa Brusi ha reimprés aquesta obra en 1852, 1853, 1854, 1857, 1861, 1863, 1866, 1872, 1876, 1881, 1884, 1901, 1907.—Una edició a Méxich 1849. Altre a París en castellá. Llibreria Vda. de Ch. Bouret 1910.—En catalá trad. de J. Surt y Gelpí. Barcelona. Llibreria barcelonesa 1904.—En portugués trad. de A. Leal Segunda edicao E. Chardron. Porto-Braga Rio de Janeiro 1878—En alemany. Balmes (J) *Briefe an einer, Sweisler* trad. de Lorinser. Regensburg (Ratisbona), 1894. *Briefe an einen Zweisler* Trad. Dr. Franz Lorinser (ab retrat), Regensburg 1882, 4.ª edició.

Filosofia elemental, Barcelona. Imp. de Brusi. 2.ª edición, quatre vol. 1846. S'ha reimprés a la mateixa casa en 1848, 1860, 1868, 1878....1905, que es la 8.ª edició.

A París en castellá: Garnier hermanos 1893—Id. altre edició sense any. París, décima-cuarta edició Vda. de Ch. Bouret, 1905.—En francés, trad. de E. Mauz, París 1874. Ademés tenim noticia d'altres tres edicions.—En portugués, trad. de João Vieira. E. Chardron Porto-Braga, 1876.—En anglés, trad. de Eur. Brownson New-York 1864.—En alemany, *Fundamente der philosophien*, von J. Balmes; trad. Franz Lorinser Regensburg. imp. Manz, 4 tom. 1855, 56-58—Id. 2.ª edició 1861.

Curso de filosofia elemental, Madrid, Imp. de

Aguado, edició completa 1847.—Barcelona, *Curso de filosofia elemental, Historia de la filosofia*, Imp. Brusi 1854. Reimpresa en la mateixa casa en 1862, 1867, 1872, 1877, 1884 y 1907, que es la 12.ª edició. *Curso de filosofia elemental. Lógica*, Barcelona, Imp. Brusi, 1851. Reimpresa en 1854, 1863, 1875 y 1905, que es la 9.ª edició. *Curso de filosofia elemental. Ética*, Barcelona Imp. de Brusi, 1849. Reimpresa á la mateixa casa en 1854, 1863, 1877, 1883 y 1905, que es la 9.ª edició.—*Curso de filosofia elemental. Metafísica*, Barcelona, Imp. de Brusi, 1854. Reimpresa en 1863, 1877, 1883..... 1905, que es la 11.ª edició. Edicions castellanés á París, 17.ª edició. Garnier hermanos, 1902. 18.ª edició de la mateixa casa sense any. París, nueva edición, etc. Vd, de Ch. Bouret, París-México, 1908. Tenim noticia d'altres edicions 1858, 1884 y 1894 París, Vda. de Belin. Edició completa.—En Portugués. *Curso da philosophia elementar*. Trad. de J. Simões, 3 vol. Porto. *Historia da philosophia*. Trad. de J. Simões, 3. vol. Porto E. Chardron 1881.—En Alemany, Balmes (J.) *Leherbuch den elemente des philosophie*. Trad. Lorinser, vol. 1, 3 y 4, el 2.^{on} agotat. Regensburg 1861. Id. (*Leherbuch der Metaphysich*). trad. Lorinser. Regensburg Id. *Ethik*. Regensburg Imp. Mauz, 1852. Id. *Logik* trad. Lorinser 1852, Manz, Id. *Geschichte der philosophia* 1853 trad. Franz Lorinser. Regensburg. En italiá. Tenim noticia d'una traducció de L. A. Ghisi.—*Cursus philosophiae elementalis, Lógica*, Barcinone, Typis A. Brusi 1848. Reimpresa en 1853 y 1859.—*Metaphisica Barcinone Typis A. Brusi* 1848. Reimpresa en

1853 y 1859. — *Historia philosophiae*, Barcinone, Typis A. Brusi, 1850. Reimpresa en 1853, 1858 y 1867. — *Ethica*, Barcinone, Typis A. Brusi 1849. Reimpresa en 1852, 1858 y 1866.

Pío IX, Madrid, E. Aguado, 1847. Barcelona, Imp. Brusi 1850. París A. Bauret y Morel 1848, altre edició a Barcelona 1859. En francés. París Lecoffre 1848.

Escritos políticos. Madrid. Imp. de la Sociedad de operarios del mismo arte 1847. Sembla que se'n feu una altre edició a Madrid.

Miscelánea religiosa, política y literaria. Barcelona, A. Brusi 1863. Reimpresa en la mateixa casa en 1871, 1881 y 1900, que es la 5.^a edició.—En francés Melauges. Trad. de Mr. Bareille. Tolosa.—París Lecoffe et Cie 1848.—En portugués. Trad. de João Vieira. E. Chardron. Porto-Braga, 2. vol. 1877 y 1878. En alemany: *Vernuschte Schäften religiösen philosophis-chen politischen und Literaris-chen Inhalts*. Regensburg. Imp. Manz, trad. Joseph Borscht 1855-6.

Escritos póstumos. Barcelona. Imp. Brusi 1850. Reimpres a can Brusi en 1868, 1877 y 1899, que es la 4.^a edició.—México, edició de *La Civilización*, Imp. de Joan Navarro 1851.

Poesías póstumas. Barcelona. Imp. Brusi 1849. Reimpresas en 1871 y 1903.

Selecta colección de escritos del Dr. D. Jaime Balmes, México 1850.

El P. Mariana, por D. Jaime Balmes, Biografía publicada al front del llibre: *Del Rey y la Justicia real*, del P. Mariana. Barcelona Imp. de Ba-

reda y Giró 1880. Balmes coloborá en la gran obra *Biografía eclesiástica completa* segons fan constar els editors de la mateixa en l'Apéndix sortit en 1849.

El nostre amich l'eruditíssim bibliotecari y conservador del Museo de Vich, mossen Joseph Gudiol, qui galantment ens ha deixat copiar moltes de les antecedents notes bibliogrífiques, ens ha donat també curioses notícies sobre'l nombre d'exemplars que's tiravan d'algunes obres den Balmes impreses en varies cases y sobretot a can Brusi.

La 1.ª edició de la *Conversa sobre el Papa*, sembla que fou d'uns 3000 ejemplars. La 1.ª del *Manual para la tentación* de 1000. De la *Civilización* s'en tiravan 750 exemplars. De *La Sociedad* 1000 en cada una de les dues edicions, *La religión*, 1.ª edició 2000, y 4000 en la 2.ª, 3.ª, 7.ª, 8.ª y 9.ª edicions. De *El Protestantismo* sembla que s'en tiraren 1500 exemplars en la 1.ª edició feta a can Tauló. En Balmes vengué per 38000 rals a n'en Brusi el dret d'autor de la 2.ª edició a 8 de Juliol de 1844. La 3.ª edició consta de 1750 exemplars. De *El Criterio*, 1.ª edició se'n tiraren 1500 exemplars pels que en Balmes cobrá 9000 rals. La 2.ª edició 2000, la 3.ª 1500 y la 4.ª 4000. *Filosofia fundamental*, 1.ª edició 1500 exemplars, 2.ª igual nombre. Del *Pío IX*, 1500 exemplars. *Escritos póstumos*, Miquel Balmes vengué a n'en Brusi la 1.ª edició de 1500 exemplars per 8000 rals. *Poesías póstumas*, El mateix M. Balmes vengué la 1.ª edició de 1762 exemplars a n'en Brusi per 6000 rals. Cada exemplar se debía vendre a 12 rals. Res sabem respecte les tirades de totes aquestes obres impreses en cas-

tellá a París, pero hem de fer notar que les grans llibreríes parisenques quan editen obres per l'América, si la venta es segura com en les obres den Balmes, les tirades solen ser de 10000, 15000 y mes exemplars.

Aquí posem punt a n'aquestes notes bibliogràfiques molt incumplertes encare. Están per arribar de París y altres punts del estranger varies edicions que no detallem per no tenirne actualment referencies exactes.

Ab tot, hem cregut que la present bibliografia no sols ha de donar a tot públich una idea bastant aproximada del moviment editorial balmista sino que també ha d'oferir cert interés y guía al curios bibliofil o coleccionista pera'l que principalment l'hem redactada.

BIO-BIBLIOGRAFÍA

Vindicación personal. Autobiografía den Balmes publicada en *El Pensamiento de la Nación* (n.º 19 Abril 1846).—Antonio Soler. *Biografía del Dr. Don Jaime Balmes.* Barcelona 1848. imp. Brusi—García de los Santos. *Vida de Balmes,* Madrid. imp. Sociedad de operarios, 1848.—Buenaventura de Córdoba, *Noticia histórico-literaria del Dr. D. Jaime Balmes.* Madrid 1848, imp. Aguado.—P. García Cabellos. *Vindicación de los principios políticos del presbítero D. Jaime Balmes.* Madrid, 1848, imp. Omaña.—Quadrado, *Balmes,* article publicat en la *Revista Hispano-Americana,* 1848.—Manuel Martínez, *Balmes y su crítica.* Id. *Oración fúnebre,* Zaragoza, 1848, imp. Magallón.—Blanche Raffin, *Balmes, sa vie et ses ouvrages.* París Sagnieret Bray 1849. Aquesta obra se traduí al castellá, Madrid, imp. Santa Coloma, 1850 y al alemany trad. de F. X. Karter, Ratisbona, 1852.—Benito García de los Santos, *Balmes y la Revolución,* Madrid, 1849.—Biografía eclesiástica completa. Apéndice art. Bal-

mes, Madrid, 1849.—Roca y Cornet. *Una palabra sobre el Dr. D. Jaime Balmes*. Barcelona, 1849.—A de Blanchemain. *J. Balmes, sa vie et ses ouvrages*. Paris 1850.—*Juicio crítico* per D. Salvador Constanzo.—Memoria publicada en el periódich *La politique nouvelle*, 1851, probablement escrita (segons en Galadies) per el cónsul D. Ferrán de Lesseps.—Sebastiá Pérez, *Balmes y sus impugnadores*. Logroño, imp. D. Ruíz, 1851.—J. Rabell, Pbro. *Oración fúnebre*.—Coll de Valldemia, *Oración fúnebre* 1853, Barcelona, imp. Bosch y C.^a—Joaquín de Isla Fernández, *Balmes*, Madrid; imp. de «La Publicidad»—Antoni Brusi, *Discurso leído en la inauguración del monumento levantado por suscripción popular para encerrar los restos mortales del Dr. D. Jaime Balmes*. 1853, imp. Brusi.—«El Ausonense» *Tributo de admiración y respeto á la memoria del Dr. D. Jaime Balmes*. Núm. correspondent al 9 de Juliol de 1861.—Roca y Cornet. *Balmes en sus estudios como historiador, como literato y como poeta*. Arts. publicats en *La Luz* Barcelona 1862-3. «El Ausonense» Núm. 9 Juliol 1862.—Suplemento al «Eco de la Montaña» Vich 12 Juliol 1864.—J. M. Rodríguez, *Una modesta flor sobre la tumba de Balmes*.—Vergés y Permanyer. *Oración fúnebre con motivo de la traslación de los restos de Balmes á la Catedral de Vich*.—Vich imp. Tolosa 1865.—*Acta de la Academia celebrada por el Circulo Literario el día 3 de Julio de 1865*, Vich imp. Soler hermanos.—Menendez Pelayo, *Historia de los Heterodoxos españoles*.—Madrid, 1881.—Pidal y Mon (Alexandre) *Balmes y Donoso Cortés*,

Madrid: Imp. F. G. Pérez 1888, Collell (Jaume) *Discurso biográfico*, Vich, Imp. Anglada 1890. Luís M.ª Mora. *Apuntes sobre Balmes*, Bogotá, imp. Nacional 1897.—J. Riera y Bertran, *Balmes sa vida y ses obres* public. en «La Renaixensa.»—Salvador Bové *La Filosofia nacional de Catalunya*, Barcelona 1902.—Clascar (Frederich) *Estructura mental y significació filosófica de Balmes*, discurs, Vich, Vda. R. Anglada 1904.—Gonzalez Herrero.—*Estudio histórico crítico sobre las doctrinas de Balmes*. Oviedo Tipografía Navarra 1904.—Joseph M.ª Baranera. *Balmes y la seva obra apologética social*, discurs, Vich, Vda. R. Anglada, 1905.—J. Elías de Molins, *Balmes y su tiempo*, Barcelona, imp. Barcelonesa 1906.—J. Maspons y Camarassa; *Hont escriqué en Balmes*, «*El Criterio*». art. public. en el núm. 61 de «Gazeta Montanyesa» 1906.—Enrich Plá y Daniel. *L'obra den Balmes en la Historia de la Filosofia y en la Filosofia de la Historia*. Discurs Vich, Tip. Cat. 1907.—F. de C. Maspons, *El Catalanisme de Balmes*, Barcelona 1908. Marian Serra y Esturi, *Escolis a un capitol de «El Protestantismo»* Vich imp. Portavella, 1909.—Roure, *La vida y las obras de Balmes*. El mateix autor te en premsa *Las ideas de Balmes* y en preparació *Balmes y la España moderna*. També a l'hora que escribim aquestes ratlles el P. Casanoves deu tenir ja casi editada sa publicació *Reliquies literaries den Balmes*, tantes vegades citades a n'els *Apuntements* per inclourer molta curiosa documentació.

Hem fet esment de tots els principals treballs publicats desde la segona meitat del segle XIX, a

n'aquestos hem d'afegir els savis judicis intercalats en les obres de tant eminents publicistes com Donoso Cortés, Cardenal Wiseman, Menendez Pelayo y altres que l'han estudiat en el terreny de la Filosofia ó en el de la Historia.

Plaunos recordar també aquelles inolvidables sessions necrològiques del Círcol Literari de Vich en les que els homes del *Esbart* lluihen el seu ingeni uns ab la poesia (imitant a D. Manel de Berriozabal, autor de la *Muerte de Balmes*, oda publicada en el llibre den García de los Santos) com l'excels Verdaguer, qui desde les immensitats del Atlántich anyora la patria y dedica una improvisació a n'en Balmes; ó després el plora en un sentidíssim romanç *La Mort den Balmes*; com Mossen Jaume Collell en sa hermosíssima poesia *A Balmes*, com en Lluís B. Nadal, qui *Devant l'estátua* s'anava inspirant clàssiques estrofes, com el P. Vinader y C. M. de Perier y Mèlgar y Nocedal y Francesch Aguilar y M. Genís.... Altres discursejaven eruditament, com en Roca y Cornet qui li ofereix un tribut honorífich, en Masferrer que discuteix sobre *Balmes y'ls novíssims escolástichs*, Parer y Tort, *Balmes y'l problema social*; Francesch Rierola, *Estudi sobre Balmes*, Font y Manxarell, *Sant Miquel dels Sants y Balmes*,.... y tants altres curiosos trevalls com honren la coleció de *La Veu del Montserrat*.

Mentar els trevalls periodístichs publicats desde fa poch mesos ab motiu del Centenari es una tasca imposible, es precis llegir *El Centenario de Balmes* (Boletín mensual) pera fersen cárrech, els periód-

dichs locals (1) la majoria de la premsa catòlica y de extensa informació de tot Espanya; tot lo que, junt ab el futur Congrés d'apologética ha de contribuir poderosament a posar de relleu la gran figura del immortal savi vigatà D. Jaume Balmes.

1) En els articles apologéticos, d'erudició y crítichs han sobressortit J. Collell, S. Oliver, J. Gudiol, J. Lladó, Gich y Brunet.

LIBRERIA PASSIM, S. A.

Bailén, 134 - Telef. 257 47 57

BARCELONA-9

104

43B

7/31/73

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

B Sadurni, Albert
4568 Balmes
B24S32

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 13 24 14 025 7